

державі. Суть наших козацьких повстань і визвольних воєн першого періоду була в боротьбі проти спольщення, а потім — за Виговського й Мазепи — проти змосковщення України.

Новітня русифікація України набагато страшніша й небезпечніша для існування нашого народу, ніж та, що її проводили царські й більшовицькі сатрапи. Вона не накинута нам ззовні, вона є виплодом хахла, манкурта, яничара, одержимого ненавистю до свого національного походження. Трагічну ситуацію, в якій опинилася українська мова у своїй державі, неможливо пояснити байдужістю чи легковажністю влади у ставленні до своїх громадянських, людських, конституційних обов'язків. Щось тут глибоко заховане, щось дихає зневагою і ненавистю до української мови — ненавистю людей, що змушені кори-

вмерла Україна" і при цьому знищували кожну чесну душу, яка довіряла їм і підтягувала з ними гімн України. Брехливою свободою знищити правдиву свободу — хіба не так діяли з нами протягом віків наші "визволителі", що приходили зі Сходу та із Заходу?!

Наша влада намагається довести, що невідомо своєї ідентичності російськомовна фаланга нашого народу є набагато численнішою за національно свідому частину, що опір русифікації може зашкодити процесові об'єднання земель і взагалі призвести до кризи в розвитку України. Це неправда. Об'єднання різних за історією, звичаями та національною свідомістю історичних районів України відбувається всупереч волі наших можновладців на базі української мови. Відсутність владної національної політики спихає процес об'єднання на обочини жит-

ГАРЯЧА ТЕМА: МОВА І ВЛАДА

сказали: "Пока пишите отчеты на русском". У цій же статті Т. І. Земляна подає надзвичайно цікавий спогад: "Мій сусід, офіцер, що приїхав, здається, з Волги до Харкова, нахабно говорив тещі-українці: "Ни я, ни мой сын хохляцкого языка учить не будем". Але влада при Президентові Кравчуку вимагала. Тож Андрій, не бажаючи повертатися до Росії і втрачати тут квартиру й добре оплачувану посаду, вивчив державну мову навіть краще за тещу. А про його сина Максима вчителька української мови говорить, що він українську мову знає набагато краще, ніж російську, що в нього вимова, як у справжнього українця.

Отже, те, що сьогодні маємо у сфері вживання української мови, не є результатом спротиву росіян ані явної байдужості українців, а є наслідком тупості влади, яка не піднялася вище роздумувань того шахтаря, який колись казав українським письменникам: "Дайте нам більше ковбаси, то ми й заговоримо по-українськи. Хоч вищезгаданий Андрій, росіянин, справді вивчав українську мову більше з матеріальних мотивів, а не тому, що влада вимагала. Думаю, що від українців влада може й повинна вимагати бути фанатами своєї держави не з ковбасного патріотизму, а з духовної потреби, а для цього треба, щоб сама влада відчувала в собі дух українськості.

Та коли б наша влада була тільки обмеженою, культурно недорозвиненою, то наша біда не росла б так швидко. А вона росте, нового розмаху набирає якраз той процес, од якого ми прагнули звільнитися, коли виходили на революційні мітинги, проголошували незалежність, — росте канцерогенний процес русифікації України. Зупинити його може тільки дух нації. Дух, що подібно до лазерного проміння поспалює метастази, дасть нашому державному організмові нове і здорове життя.

Від нинішньої влади ми нічого не просимо. Нічого доброго не ждемо від неї. Навіть не хочемо, щоб вона вчитувалася в "Кобзар". Бо, зрозумівши, якого опонента має в особі Т. Шевченка не тільки в питаннях мови, але і в створюванні ЄПУ, вона захоче ще активніше обдурювати нас. Час її минає, і хай вона відходить в історію такою, як була. Для неї українська мова — керівний засіб спілкування, а для нас — дух нації. Його неможливо ні зв'язати, ні вбити, і створений ним народ переживе всі злигодні, і держава, яку він буде всупереч махінаціям нинішньої влади, буде його державою.

18.10.2003 року, м. Київ

ДМИТРО ПАВЛИЧКО:

«ДЛЯ ВЛАДИ УКРАЇНСЬКА МОВА — КЕРІВНИЙ ЗАСІБ СПІЛКУВАННЯ, А ДЛЯ НАС — ДУХ НАЦІЇ»

Нещодавно мій друг Роман Лубківський на засіданні Львівської обласної ради за участю Віктора Януковича звернувся до глави уряду з проханням передати міністрові фінансів, віце-прем'єрові Азарову буквар і "Кобзар". Віктор Федорович розповів про це панові Азарову, але той не прийняв цих умовних подарунків. Навіщо йому буквар? Він знає, якою мовою має розмовляти. І коли, звичайно, треба задовольняти амбіції львівських патріотів, показати, що він володіє мовою Шевченка, але назгал слід поводитися натурально — говорити російською мовою на службі, навіть у парламенті України. Конституція написана не для нього. І взагалі, треба хахлам знати: Конституція — це теорія, а практика була і завжди буде іншою. Справді, російська мова в самостійній Україні — це мова більшості засобів масової інформації, ділова мова більшості державних чиновників, офіційна мова частини народних депутатів, мова 90 % книжок в українських книгарнях, мова майже всіх шкіл і вищих навчальних закладів на сході та півдні республіки, мова московської Церкви, що має в Україні більше парафій, ніж у Росії... За російську мову як другу державну в Україні виступає п'ята колена на чолі з начальником адміністрації президента. Може, треба букваря й "Кобзаря" передати в руки самому гарантові Конституції? Але ж ні, пан Кучма говорить українською мовою, а Кобзар користується в нього не меншою пошаною, ніж Кобзон.

Серед багатьох причин новітньої русифікації України найважливіша — самоусунення президента держави від захисту української мови. Президент мав би розуміти, що українська держава постала насамперед як національна організація, що має на меті відродити, зберегти й помножити мовну самобутність свого народу. Смерть мови — смерть нації. Історія боротьби українців за свою державність — це історія боротьби за життя і розвиток української мови. Перечитайте універсали Богдана Хмельницького, вимоги, що їх виставляв гетьман польським королям для перемир'я з ними. Це — заборона перебування в Україні латинських, католицьких костелів і монастирів, діяльності уніатів, а в багатьох його розпорядженнях, за якими надавалися пільги, згадується митрополит і православні монастирі. Чому? Та тому, що до підпорядкування української православної Церкви московській патріархії духовенство було головним носієм мови й культури в козацькій

тися обставинам, але тихцем і послідовно роблять усе, що тільки можуть, аби мова, якій вони повинні служити, зникла й гинула, а держава, на чолі якої вони вибились, ставала дволикою і підлою, як вони самі.

Царі забороняли українську мову, комуністичні диктатори фізично винищували її носіїв. Це були відверті вороги українського народу. Боротьба проти них ґартувала націю. З тої боротьби народжувалися пророки нашої державності, тому що боротьба за свободу мови завжди була боротьбою за свободу і незалежність нації. А що нині? Маємо державу, проти якої не можемо й не хочемо боротися, бо за багатьма зовнішніми прикметами — це наша національна організація. Але парадоксальним чином наша державність стала щитом нашого найпідступнішого ворога. Він грає демократа, фальшиво взоруються на ліберальні суспільства Заходу, намагається в ім'я свободи особистості прищеплювати нам багатокультурність і багатомовність, а під машкарою вседозволеності протягує русифікацію, як нібито нашу щасливу причетність до творення світу з Москвою в центрі. Своїми облудними діями він нагадує підлаштовані під бандерівців загони НКВД, які носили мазепинки з тризубами, співали "Ще не

тя, зупиняє українізацію у промислових центрах півдня й сходу держави. І тут знову починає діяти стара брехня, нібито самі українці не бажають розмовляти рідною мовою. А що показує останній перепис населення України? А те, що понад 70 % українців володіють своєю мовою. Якщо вони нею не користуються, то не їхня вина, а вина влади, що потурає двоязичю, бо сама двоязика та облесна, як змії над головою Єви в раю.

Перші роки після проголошення незалежності, коли влада була рішучішою в питанні мови, запам'яталися нам як роки справжнього воскресіння нації, коли на вулицях, у школах, на виробництві, повселюдно по містах і по селах усе живе розмовляло рідною мовою. В "Інформаційному бюлетені", що його у Кременчуці видає Тамара Просяник, за 2 жовтня цього року надрукована цікава стаття на тему змін, які настали з приходом Кучми до влади. Ветеран праці Т. І. Земляна, вчителька з Харкова, пише: "При Кравчуку, якого ЗМІ посилено виставляли перед народом якимось монстром, мій брат — лікар — писав звіти українською мовою і звертався до мене, як до філолога, за консультаціями і допомогою. Тільки-но став на престол горе-президент Кучма, як брату

ЧОРНЕ МОРЕ ЗАПАХЛО ВІЙНОЮ?

Коли газета уже версталася, до преси дійшла інформація, що ситуація навколо острова Коса Тузла загострюється. Преса повідомила, що, за словами російських дипломатів, про будівництво дамби Путін домовився з Кучмою. У світлі цього стає зрозумілою тривала мовчанка Президента України з приводу нахабних дій Росії і його фактична втеча з країни в закордонний вояж. Росія ж розперезалася зовсім — глава адміністрації президента Путін-на Олександр Волошин заявив, що Росія не поступиться Україні Керченською протокою і готова застосувати для цього бомбу. В Україні ж дії Росії і її можлива агресія викликали процеси солідарності різних

сил і хвилю патріотизму та консолідацію нації — у Києві та Львові громадські організації ведуть запис добровольців, готових захищати українську територію від посягань.

Залишається тільки сподіватися, що до трагічної розв'язки справа не дійде, що президенти обох країн пішли на такий крок заради передвиборного піару і, як домовилися про будівництво дамби, так само домовляться і про його припинення. Хоча апетити приходять під час їжі, а апетити російських імперських шовіністів і без їжі завжди відзначалися непомірністю.

Матеріали
читайте на с. 2

Минулого місяця в Тернопільському кафедральному соборі та на Березовицькому цвинтарі поминали археолога, літератора-просвітянина, мистецтвознавця Ігоря Герету. Приїхали друзі з Києва, Львова, Рівного... Біля щойно відкритого пам'ятника, автор якого — лауреат Національної премії імені Т. Г. Шевченка Ярослав Мотика, згадувалося, як ще рік тому, сповнений прекрасних задумів, добродій Герета ділився ними з побратимами. Він завжди щиро вболівав за результативність нашої спільної справи.

опубліковано тільки нещодавно, зокрема й оригінальну книжку поезії та прози “Скибка неба”.

Значною була й громадська робота І. Герети. Так, у 1978 р. він заснував при картинній галереї мистецький клуб із конспіративною назвою “Золотий вересень”, який діяв до 1985 р. і певного часу був репресований. У 1988 р. став співзасновником першої в Тернополі опозиційної організації “Тернове поле” й Товариства української мови, у 1989 р. — Товариства “Меморіал”, у 1991 р. — художньої премії імені М. Бойчука та Інституту національного відродження України, у 1992 р. — катери української культури в Тернопільській вищій духовній семінарії ім. Йосипа Сліпого, у 1993 р. — стипендії ім. М. Литвина для студентів-бандуристів із Тернопільщини тощо. У 1989 р. І. Герету було обрано членом Проводу Тернопільської крайової організації Народного Руху України, а згодом — членом її Великої ради. Він був депутатом обласної ради, головою комісії з питань культури й духовного відродження.

На знімку, що публікується, Ігор Герета — у колі найближчих друзів. Стоять (зліва направо) художники Ярослав і Ярослава Мотики, народний депутат України Ярослав Кендзьор із дружиною, сидять: Любомир і Марія Крупі та автор цих рядків. Ігор, як завжди, у центрі. Немов беркут, який обіймає нас, думаючи про вічне.

Микола ЛИТВИН

Експотаті, які немомою природою лікани очоловвести за собою. А цей мезний добродушний веліше й не цурався звичайної чорнової роботи, був неабияким організатором, а головне — любив доводити розпочату справу до логічного завершення. Мені завжди не вистачало його — доброго друга й поради, який умів підставити своє плече в найскрутнішу мить. Щоправда, залишилися з нами пам'ятні статті та конкретні справи Ігоря Герети.

Здобувши вищу історичну освіту в Чернівецькому університеті, 1962 року працював на різних наукових посадах у Тернопільському краєзнавчому музеї. Після шестимісячного слідства засуджений у 1966 році за антирадянську діяльність, спрямовану на відновлення незалежної Української держави, на п'ять років тюремного ув'язнення умовно. Аж до розпаду Радянського Союзу перебу-

БЕРКУТ ПОДІЛЬСЬКИХ ВЕРХОВИН

вав під жорстким наглядом органів держбезпеки та партапарату, і все ж використовував навіть найменшу можливість для наукової та громадської роботи.

Тоталітаризм унеможлилював національний розвій, але й за цих умов Ігор Герета вишукував шляхи утвердження української культури. Він був одним із фундаторів та автором експозиції музеїв С. Крушельницької (1963 р.), В. Гнатюка (1969 р.), Картинної галереї Тернопільського краєзнавчого музею (тепер — обласний художній музей, 1978 р.), про які видав у видавництві “Каменяр” нариси (про музей Гнатюка спільно з О. Черемин-

ським), заснував музей Леся Курбаса у Старому Скалаті 1987 р., за який боровся протягом двадцяти років, аж до останніх днів.

Уже в незалежній Україні вчений активно працював над створенням музеїв — Патріарха Йосипа Сліпого у с. Заздрість, політв'язнів у казематах Тернопільського КДБ, сучасного українського мистецтва на Медовій. Розбудовував засади першого археологічного музею-парку у с. Чернелів-Руський Тернопільського району. У 1993—1994 роках виставка творів образотворчого та декоративно-ужиткового мистецтва із його збірки “Мистецтво друзів” експонувалася в Тернополі та Львові.

Як археолог, І. Герета відкрив сотні археологічних пам'яток та вів дослідження майже двадцятьох. Найбільше його досягнення — розкопки могильника черняхівської культури III—IV ст. у с. Чернелів-Руський, який має європейське значення. Матеріали з цього могильника, а також із могильника в с. Романівка, експонуються на міжнародній виставці в Німеччині (її подальший маршрут: Норвегія, Франція, Італія, Японія).

У 1980—1981 роках учений став співавтором трьох академічних монографій про археологічні пам'ятки Прикарпаття й Волині, співавтором історичних нарисів

про Тербовлю (1971 р.), Бережани (1979, 1980 рр.) і Чортків (1985 р.), а також автором видань про художників І. Хворостецького, І. Марчука, Я. Омеляна (1993 р.) і співавтором видання “Художники Тернопільщини” (1994 р.). Опублікував близько 100 статей в енциклопедіях, збірниках та журналах України, Канади, Росії, Сербії, Словаччини, Польщі та близько 700 газетних статей і заміток.

Ігор Герета був редактором або рецензентом майже двадцяти видань Інституту національного відродження України, членом редакцій та редколегій кількох збірників та журналів. А деякі його літературні твори

Народилася Лідія Костянтинівна в місті Дарниця (тепер це район Києва) 5 квітня 1923 року в родині службовців. Батько — інженер-будівельник, мати — вчителька. 1934 року родина Білецьких переїхала до Києва, оскільки батько працював на будівництві київського мосту. По закінченні середньої школи № 7 Лідія Костянтинівна навчалася у музично-драматичній консерваторії, яку очолював син Миколи Лисенка Остап. Під час війни вона працювала в редакціях газет “Київська правда” та “Література і мистецтво” (тепер “Культура і життя”). З 1944 року і до останніх днів життя Білецької було пов'язане з інститутом театрального мистецтва

«ЧИМ БІЛЬШЕ ВИ ВІД СЕРЦЯ ВІДРИВАЄТЕ...»

Цього року виповнилося б 80 років видатному педагогу, професору, заслуженому діячу мистецтв України Лідії Костянтинівні Білецькій, добре відомій у великій театральній родині. Вона є автором багатьох статей та наукових праць, зокрема, “40 років українському радянському театру”, “Видатні діячі українського радянського театру”, “Шевченко і театр”, “Леся Українка і театр”, “Мистецтво життєвої правди”. До 100-річчя заснування театру корифеїв” та ін. У Київському державному інституті театрального мистецтва імені І. К. Карпенка-Карого вона викладала історію українського театру й театру народів СРСР. Театральне життя ХХ століття цікавило її найбільше — колектив будь-якого театру вважав за честь запросити для огляду власної творчості Лідію Костянтинівну. А Хутір Надія, що на Кіровоградщині, був місцем її паломництва, куди вона приїздила зі студентами та колегами майже щороку.

ім. І. К. Карпенка-Карого: аспірантура, захист кандидатської дисертації, присвоєння їй звання доцента, професора та, нарешті, заслуженого діяча мистецтв України.

35 років Лідія Костянтинівна була деканом заочного відділення КДІТМ ім. І. К. Карпенка-Карого. Але будь-які звання меркнуть у порівнянні з найвищою нагородою — любов'ю та щирим ставленням колег та студентів. Для них вона була найкращим педагогом, Людиною з великої літери, яка опікувалася студентами як своїми дітьми. Не вона вчила їх, а вони вчилися у неї людяності, доброти й професійному ставленню до будь-якої справи. Її дім являє собою родинне те-

атральне гніздо, де місяця вистачало всім, із якого вилітали у велике життя повні наснаги та життєвої мудрості вчорашні студенти.

8 квітня 2003 року в КДІТМ ім. І. К. Карпенка-Карого відбувся вечір пам'яті педагога-легенди.

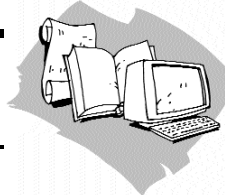
Серед присутніх — однокурсники, учні майстра та сьогоднішні студенти інституту. Вів вечір завідувач кафедрою театрознавства, професор Анатолій Васильович Поляков. “Ця скромна зала інституту театального мистецтва наповнена енергетикою духу, високого інтелекту та творчості багатьох митців української сцени і театральної педагогіки”, — почав він. Поруч із іменами Леся

Курбаса, Гната Юри, Наталії Ужвій, Амбросія Бучми Анатолій Васильович поставив ім'я Лідії Костянтинівни Білецької. Подібні вечори пам'яті стали вже традиційними. Вони є унікальною можливістю для студентів доторкнутися до минулого, поспілкувавшись із видатними діячами-сучасниками.

Ростислав Пилипчук, Богдан Ступка, Валентина Зимня, Василь Неволов, Лариса Кадирова, Ігор Безгін, Валерій Курбатов, Володимир Горянський — ці імена без звань та регалій відомі не тільки тим, хто зростає та мужніє у родинному колі інституту театального мистецтва, але й далеко поза його межами. Кожний із них пригадав теплі щемливі випадки з минулого. Але кульмінацією вечора став виступ Валерія Курбатова. Його виконання улюблених романсів “найкращого педагога”, а особливо однієї з найтужливіших пісень, виконаної а капела — “Стоїть гора високая” — просто зачарувало всіх присутніх. До речі, студент Національної музичної академії ім. П. І. Чайковського, блискучий скрипаль Олександр Шевченко — єдиний серед її студентів, хто погодився безкоштовно взяти участь у вечорі.

А у фіналі вечора зі словами щирої подяки виступила сестра Лідії Костянтинівни Олена. Саме вона була її вірною супутницею протягом усього життя. Їхній дім і досі називають домом сестер Білецьких, який до сьогодні відкритий для усіх, хто ще не викреслив зі своєї душі Любов, Доброту, Совість і Працездатність.

Людмила ГУРЕНКО,
студентка IV курсу КДІТМ
ім. І. К. Карпенка-Карого

Закінчення.
Початок у ч. 41, 2003 р.

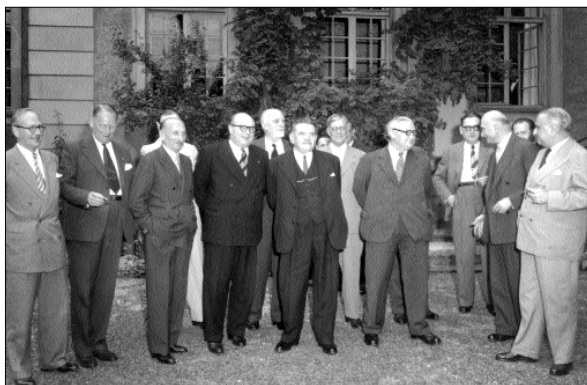
За 8 років, відтоді, як Україна чекає на вступ до Ради Європи, відбулося десять обговорень, що певним чином стосувалися виконання Україною своїх зобов'язань. Але, мабуть, тільки тричі ПАРЄ у своїх висновках вимагала від України рішучих кроків. Уперше — стосовно відміни смертної кари. Удруге — коли Парламентська Асамблея негативно сприйняла впровадження результатів референдуму щодо внесення змін до Конституції. Тоді голова ПАРЄ надіслав Президенту Кучмі офіційного листа з проханням утриматися від проведення референдуму з конституційного питання. Окрім цього, експерти моніторингового Комітету підготували проект доповіді про певні грані української політики і надіслали його для ознайомлення Леоніду Кучмі, а також прем'єру та спікеру. Третій випадок — коли моніторинговий Комітет прийняв рішення рекомендувати Комітету Міністрів Ради Європи навіть призупинити членство України в цій міжнародній організації, — відбувся весною 2001 року. У той час якраз в Україні тривав період «смути», пов'язаний із убивством журналістів Гонгадзе, Александрова, «плівками Мельниченка», продажем зброї Іраку, «справою» Ю. Тимошенко, що набула міжнародного резонансу. Наглядач Х. СЕВЕРІНСЕН та Р. ВОЛЬВЕНД у цей час також не спускали з нас ока. Під час приїздів в Україну вони зустрічалися не тільки з представниками так званої «більшості парламенту», але й з провідниками опозиції, що не могло не вплинути на доповіді, подані ними до моніторингового Комітету. У висновках Комітету йшла мова про зловживання з боку правоохоронних, регулятивних та податкових органів щодо опозиційних ЗМІ з метою їх залякування, особливо на місцях. У цьогорічній доповіді Гілі Хеги (Угорщина) про свободу слова в Європі наголошується, що «журналістика залишається однією з найнебезпечніших професій не тільки тому, що журналісти потрапляють під перехресний вогонь під час висвітлення етнічних конфліктів та війн, але й, в основному, внаслідок того, що їхня професійна діяльність робить їх мішенню агресії». Так, у проекті рекомендацій зазначається, що «все ще практикується цензура», причому «в найхвилювіших формах убивств та насильств». Журналісти продовжують помирати не тільки на полі бою, але й у випадках, коли вони прагнуть пролити світло на приховані сторони життя — корупцію, фінансові зловживання, торгівлю наркотиками, тероризм, етнічні конфлікти. Причому, підкреслюється в доповіді, більшість вико-

ЛИСТИ ЗІ СТРАСБУРГА

навців цих злочинів не знайдена і не притягнута до суду. «Цензура шляхом убивства все ще залишається реальністю в сучасній Європі», — підкреслює доповідач. І Україна згадується серед тих країн, у яких протягом останніх років постраждала найбільша кількість журналістів від фізичного насильства. Відзначається продовження практики нав'язування українським журналістам свого роду офіційно затверджених вказівок щодо висвітлення подій (т. зв. «темники») як нового різновиду цензури. У тій же доповіді згадується, що в 1999 році українські ЗМІ виступали відповідачами майже у 2000 позивань на загальну суму, яка перевищує державний бюджет країни майже втричі!

На прес-конференції Президент асамблеї Ради Європи Петер Шидер зазначив, що, хоча РЄ має намір «дати час» українській владі для отримання результатів щодо «справи Гонгадзе», позиція залишається чіткою. РЄ «вимагатиме від влади розкриття цієї справи». За його словами, асамблея не підтримує позиції представника Бюро ПАРЄ у «справі Гонгадзе» Ганса Християна Крюгера про те, що питання може бути закрито. «Ми вважаємо, що це повинен бути справді прозорий звіт», — відмітив П. Шидер.

Також Парламентська Асамблея Ради Європи була стурбована спробами Адміністрації Президента встановити ще жорсткіший контроль над державними, підконтрольними олігархам та незалежними ЗМІ. Асамблея в черговий раз закликала органи влади України проводити таку політику, яка б переконливо свідчила про повагу до свободи слова в країні, у зв'язку з чим запропонувала дати опозиції рівний доступ до національного державного телевізійного каналу. Така пильна міжнародна увага до внутрішніх процесів в Україні не могла не позначитися на роботі наших законодавчих органів. Українські парламентарі спрямували всю свою енергію на те, щоб пом'якшити досить жорсткі резолюції щодо України і домогтися від РЄ не застосовувати санкцій. За цей час були створені та передані на розгляд до РЄ на предмет урахування попередніх рекомендацій проекти Законів України — «Про телебачення і радіомовлення (нова редакція)», «Про Національну раду України з питань телебачення і радіомовлення (нова редакція)», «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» та про внесення змін до Законів, які б регулювали правові відносини у сфері супутникового та кабельного телерадіомовлення. Асамблея наголошувала саме на відокремленні цього сектора, який

Рада Європи у розвитку: вгорі — рік 1949 (перше засідання), внизу — рік 2003

має першорядне значення для вільного формування суспільної думки, від будь-якого політичного впливу, особливо в перспективі майбутніх президентських виборів. Були прийняті також закони про судову систему, про політичні партії та інше. Все це так чи інакше позначилося на співпраці з РЄ — Україну не позбавили членства і навіть визнали значні досягнення українських законодавців. Успіхи влади та залишки протязом 2002 року дали формальний привід українським парламентарям заявити на цьогорічній осінній сесії ПАРЄ про необхідність зняття моніторингу з України. З довгого списку рекомендацій залишаються невиконаними лише три пункти зобов'язань, які не відповідають загальноєвропейським нормам та стандартам Ради Європи. Стосуються вони реформування всієї процесуальної системи виконання вироків у країні — це необхідність прийняття нових кримінально-процесуального та цивільно-процесуального кодексів, уже прийнятих Верховною Радою в першому читанні, та внесення змін до Закону «Про прокуратуру». І хоча для презентації Раді Європи пакета документів про судову систему у Страсбург приїжджав сам Генеральний прокурор С. Піскун, і українські парламентарі наголошували на тому, що більшість зобов'язань Україною вже виконано, — вплинути ці факти на рішення ПАРЄ про заміну моніторингу на постмоніторинг не змогли. Ханне Северінсен та Рената Вольвенд, дві похилого віку пані, зовсім не схожі на наглядчиків з Освенциму, у своїх відповідях журналістам на прес-конференції, ніби виправдовувалися за своє об'єктивне обґрунтоване рішення — продовжити моніторинг. На їхню думку,

прогрес України в справі реформування судової системи очевидний — відбувається покращання демократичних процесів. Та, зауважували вони, «приймаючи правильні Закони — половина справи, потрібно стежити за їх практичним упровадженням».

СТЕРЕОТИПИ, ШАБЛони...

Інша причина такої поведінки ПАРЄ полягає в тому, що, на думку одного з керівників української делегації Анатолія РАХАНСЬКОГО, до України була застосована політика подвійних стандартів. Адже за його пам'яті ПАРЄ знімала моніторинг навіть із тих країн, які виконували набагато менше зобов'язань, ніж Україна, як це було на попередній сесії з Латвією. Її виборче законодавство відповідає всім демократичним нормам, але прийняті сеймом зміни до Конституції унеможливили ратифікацію конвенції про права національних меншин. І хоча з моменту створення ПАРЄ вона постійно переймається проблемами емігрантів та підтримує інтеграційну політику стосовно переселенців, у наведеному прикладі РЄ «заплющила очі» на невідповідності. Пана Раханського настільки рознервувала така позиція ПАРЄ, що, запізнівшись, він сів осторонь наглядчиків, хоча б у такий спосіб демонструючи свою незгоду.

Подвійні стандарти щодо України були вирішальними також у рекомендаціях, наданих спостерігачами, стосовно тегер уже українських нацизмів, хоча, за словами Б. Олійника, правильніше називати їх національними осередками.

Доповідчики наголошували на тому, що Україні слід переглянути положення Закону про телебачення

та радіомовлення з використання мов національних меншин. Враховуючи той факт, що значна частка представників національних меншин проживає за межами місць компактного проживання в загальнонаціональному та регіональному мовленні, змінити його таким чином, щоб ці положення повністю відповідали принципам, закладеним у Статті 9 Рамкової конвенції.

Так, Україна — поліетнічна держава. На її території проживає близько 130 національностей. Але жодного випадку приниження представників національних меншин не відмічено. Шкода, що спостерігачі не помітили того факту, що становище власне української мови жалюгідне, а лояльнішої держави щодо національних осередків, ніж Україна, годі й шукати в Європі. За словами А. Раханського, до контраргументів слід віднести ратифікацію більше ніж 20 міжнародних конвенцій та неухильне дотримання всіх рекомендацій Венеційської комісії щодо конституційного процесу.

Тож, доки Україна не складе екзамени на демократію за правилами ПАРЄ, зняття моніторингу нам не світить. Практика виконання українського законодавства, на жаль, дуже далека від того, що в ній декларується. Влада не в змозі забезпечити дотримання всіх трьох принципів євростатуту. І в контексті майбутньої президентської виборчої кампанії, яка є завжди конфліктною в усіх країнах (досить згадати Сполучені Штати Америки під час останніх виборів із їхньою хвалебною демократією), — а Україна, на жаль, винятку не становить, — продовження дії моніторингу необхідно щонайменше до президентських виборів. І ця думка звучала серед самих представників української делегації: може, присутність спеціальної європейської місії, яка буде контролювати та наглядати за прозорістю виборів, — і на краще. Головне, щоб цей нагляд мав певну межу між контролем дотримання законності та втручанням у внутрішні справи суверенної держави. Хоча з європейським мірилом подвійних стандартів особливо покладати надію на неупередженість не варто.

...Я від'їжджала зі Страсбурга, коли його вулиці застигла пелена дощу. А за народним повір'ям, дощ у дорогу — на добро. Прошлася з мілководною та нині розбуханою Ілею, що мало не виплескувалася зі своїх берегів. Прошлася... Чи надовго? Адже в січні наступного року Україна знову постане в ролі абітурієнтки... на демократію.

• Олесь ГОЛОВКО
Страсбург — Київ

ДАЛІ БУДЕ

УКРАЇНСЬКИЙ ГЕНОЦИД ОБГОВОРЮЮТЬ ІНТЕЛЕКТУАЛИ ЄВРОПИ

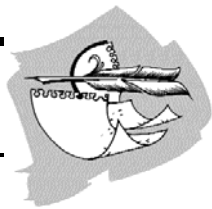
Міжнародна конференція у Вієнці (Італія) прийняла резолюцію, яка закликала прем'єр-міністра Італії та президента Євросоюзу Сильвіо Берлусконі і голову Єврокомісії Романо Проді докласти зусиль для міжнародного визнання українського голоду 1932—1933 рр. актом геноциду. У її роботі взяла участь спеціальний кореспондент «Слова Просвіти» Наталя ДЗЮБЕНКО.

Науковий симпозіум плавно переріс у Конгрес. У всякому разі — в резюме, в остаточних документах і висновках, у зверненнях до парламентів і урядів європейських країн, до Ради Європи, в остаточних документах так було означено це поважне наукове зібрання. У Вієнці (Італія) зібралися найвидатніші учені та історики з України, Польщі, Західної Європи, Канади, США. Конгрес проходив під патронатом прем'єр-міністра Італії, Президента Європейського Союзу Сильвіо Берлусконі. Організатор, провідник та натхненник — Габріеле де Роза. Видатний італійський історик, гуманіст, один з ідеологічних натхненників ідеї спільної Європи. І, звичайно ж, Оксана Пахльовська — професор Римського університету, яка зуміла зібрати цвіт інтелектуальної Європи, а динамізм, темпоритм, висока культура дискусій — її велика заслуга. На Конгресі обговорювалося єдине питання — великий голод 1932—1933 рр. в Україні, його причини, механізми і наслідки. Видатні вчені з України, Росії, Польщі, Італії, США, Канади, Німеччини поділилися своїми новими дослідженнями, відкриттями.

В Європі, Росії, Америці, Канаді діють потужні наукові центри, які скрупульозно аналізують перебіг подій у ті страшні роки, діяльність своїх урядів, позицію преси, роль політиків, літераторів. Головний напрям — не лише отримання відповіді на запитання, чому це сталося, чому світ промовчав, знаючи про агонію мільйонів українських селян, а й нанесення потужного інтелектуального превентивного удару для того, щоб щось подібне ніколи і ніде більше не повторилося.

Відновлення історичної справедливості щодо України — таким було надзавдання всіх учасників Конгресу. Це професори, академіки, найвидатніші учені з різних куточків світу: Андрея Гранціозі (університет Наполі), Орест Субтельний (Канада), Джеймс Мейс (Національний університет «Кієво-Могилянська академія»), (США, Україна), Єва Рибальт (Люблінський університет, Польща), Мауро Мартіні (Університет в Торонто). Українським ученим, професорам Станіславу Кульчицькому та Юрію Шаповалу надали слово тільки наприкінці конференції, в повітрі витало побоювання, що вони перетворять наукову конференцію в політичну трибуну, у всякому разі, постійно звучали натяки, що Захід сприймає Росію як визволительку Європи від фашизму, що через «модернізацію» економіки перейшли всі європейські країни, і за прогрес потрібно було чимось заплатити. А ще СРСР був оточений санітарним кордоном і «модернізація» — читай: «індустріалізація» — була вимушеним кроком.

Матеріали конференції та репортаж Наталі Дзюбенко читайте в наступному числі «Слова Просвіти»

ФАНТАСТИЧНИЙ ТРИЛЕР

ЕФЕКТ ПРИСУТНОСТІ

Будь-який науково-фантастичний твір, як правило, ґрунтується на якомусь відкритті, незвичайній ідеї або філософській концепції та карколомному сюжеті. Новий роман Віктора Савченка “З того світу — інкоґніто” (“Український письменник”, 2003) відповідає цим вимогам, але водночас і відрізняється від типових новинок. Його-бо написав автор двох осяжних книжок-розвідок “І бачив я звірину...” та “Пророцтво четвертого звіра: Даниїл”, які викликали неабияке зацікавлення всіх, хто цікавиться глибинними таємницями Біблії. Отож, маємо не просто фантастичний трилер (за визначенням самого прозаїка) з привидами, злими духами й перевертнями, що приходять із телевізійного екрана, а роман, у якому органічно поєдналися соціальні, містичні та езотеричні елементи.

Усе розпочинається з того, що талановитий учений висуває ідею про можливість розутілення, а потім утілення людської сутності у власну або чужу плоть. Незабаром головний герой (він мав одну мету — повернути в земний світ кохану дівчину, котра загинула в автотрагедії) створює прилад реінкарнації-інкарнації. Але, як часом буває у таких випадках, винахідник несамохіть стає учасником таємничого проекту, спланованого загадковою асоціацією “Порядок”.

Читач разом із героями твору опиняється не тільки на межі життя та смерті, а й у потойбіччі — світі людських сутностей. Та куди не повів би автор шанувальника такої тематики, в нього жодного разу не виникне вагання: мовляв, такого не може бути. В. Савченко залишається вірним своїй манері: якомога більше насичувати текст переконливими деталями. Точні, рельєфні подробиці, доречно вжиті означення та порівняння створюють цілковиту ілюзію присутності. А глибоке знання теми перевтілення, засвідчене в езотеричних розвідках, уже й геть не залишає місця для сумнівів.

До речі, ефект присутності притаманний усім творам В. Савченка. Той, кому довелося прочитати його фантастичний роман “Під знаком цвіркуна”, мабуть, відразу ж відчуває пісок на зубах, коли згадає, як разом із героями побував у Сахарі під час хамсину — вогняного вітру. Згаданий роман, як і фантастичний трилер “З того світу — інкоґніто”, також насичений містикою. Вона завжди вмотивована, обумовлена тією чи іншою конкретною ситуацією.

Ілюзію безпосередньої участі в подіях читачеві навіюють і герої твору — справді живі, колоритні особистості. Вони, навіть опинившись у потойбіччі, не втрачають своїх земних індивідуальних ознак.

Полотно роману “З того світу — інкоґніто” створене ошадливо, вмілою рукою професіонала: за мінімуму слів — максимум думок. Немає жодного прохідного, “позасюжетного” розділу. Лаконізм оповіді увиразнює її другий чи й третій план, які (на поверхні ж бо — націленість на захоплене розважальне читиво) і спонукають замислитися над кардинальними проблемами буття-небуття, і примушують стрепенутися зачерствілу від буденщини душу. Перегортаючи останню сторінку, ще раз переконуєшся: гострий сюжет, неординарні ситуації, езотеричні елементи — це лише оболонка, в яку сховано глибокий підтекст боротьби добра зі злом, протистояння Божої моралі й діянь антихриста.

Микола СЛАВИНСЬКИЙ,

ПРОБЛЕМИ ПОДОЛАННЯ ТАБУ... НЕ ІСНУЄ

Нині представникам богемі будь-якого віку практично неможливо хоч краєм крила не встрияти у ностальгійно-демонологічний замуд Андрюховича або ще містифікованіший глей Винничука. Не просяктися парадигмою скривдженого світу Г. Чубая та музики Т. Чубая. Не зануритися в еротичний хаос Неборака; не охопитися хоча б м'яким зимово-кавовим димом Мар'яни Савки. Різноманітний сексесія — таким є стильовий мейнстрім києво-галицьких елітних тусівок.

І ось на цьому тлі виділяється кримськотатарський українськомовний поет і публіцист Олег Кочевих. Якесь гравіюрість: ані каламутного імпресіонізму, ані радикального відвертого авангарду не зауважимо навіть у його еротичі. Часті суламифні ноти в Ол. К. звучать, як сказав би Іван Малкович “при Господній при свічі”, — радісно і сумирно:

*“Бастіони порухів, подихів
форти
Обстріли проводять
нетутешні.
Твої груди стали —
наче грейтфрути,
А соски — як зеренця черешні”.*

Очевидно, кримське походження кочових предків поета

спричинює абсолютне невідчуття ним провідної у нашій літературі стихії землі й рослини, насінини та проростання: Ол. К. — людина каміння, води і повітря.

Перший із українських авторів, він відчуває себе не ГОС-ТЕМ, а впевненим ГОСПОДА-РЕМ чорноморських берегів — і зі схилів Карадагу розворушує нас дикунською мелодикою: *“жаштить іржаво чайок плач, жевжикуватий карагач ввівжар-тома до тамариску кидас жмут загальних фраз; жбурляючи жер-стані бризки, джеркоче карадазь-кий джаз”*. Навіть важко повірити, що це звучання видобуто засобами української мови. Особливо, якщо нам одразу після цього відкривається вже цілком звична за звучанням (але така ж гравіюрна за малюнком) *“фесрія Петропечаль”*, коли *“мости роз-тулені, як губи”*.

Мабуть, європеїзовані міста протипоказані кочовикам. До речі, й зі всього Києва Ол. К. зізнається у коханні тільки... новобудовній Троєщині. Зі значно більшою наснагою наш кримсько-львівсько-петербурзько-київський літератор опускається на Харків та Донбас, де індустріальні реалії сприймає, як хворобу-випробування. Тут він виголошує якісь правічні кочівниць-

кі закляття-замовляння весни: *“хай їй грець, шаленіти всує, спливає Донець бурштиновими рейдами, парує докорами, сіро-крейдами, Святогорами розко-лошканими, ажурними сіє трош-ки нам та й намистами, арма-турними аметистами...”*

Натомість цьогорічна збірка Олега Кочевих “Емпатія” (що нею Іздрик так ефектно завершив 17-те число свого журналу “Четвер”), становить якийсь небувалий в укрсучліті поетично-фізіологічний цикл у виразно львівському топорі. “Жіноча” двозначність ужитого нами слова “цикл” у цьому випадку є вельми невинуватою. Адже наш неоакмеїст запросто запозичив із підліткового дівочого жаргону евфемізм “Червона Армія” (що означає — критичні дні) і відкрив свою підбірку зворушливою поезією “Зі співчуттям до жіночої долі”:

*“Пояснили хіба що кармою
Невблаганність вина цих грон.
Карколомна Червона Армія
Із боями бере в полон.*

*Вся ти горнешся,
наче листячко,
Переснажене до гілок.
Скуштувати б якогось
тістечка,
Зануритися у куток,*

КРИТИЧНІ СТУДІЇ

*Подолати хоча б ворожбою
Остогидлу туманність скель.
Анальгін заїдаєш но-шпою
І лаштуєшся у фотель”.*

Українською так досі не писали. Погодьтеся: що б не сказали Покальчук із Забужкою, але еротика в українстві назавжди залишиться нерозривно пов'язаною з “проблемою табуйованих тем” та віднедавна — з “проблемою подолання табуйованості”. І лише для Олега Кочевих, як і для всієї східної, неєвропейської культури, такої проблеми ГЕНЕТИЧНО не існує. Тому й ерос віршів Ол. К. є таким різьблено-кам'яним, холодно-вологим, кришталним — як ті гірські водоспади, котрі в Криму зустрічаються рідко-рідко, котрі поведуть себе скромно-скромно, котрі є зимними, але не надто вже судомно-смалками, котрі заховані, але не так уже заглибоко. І, що найголовніше, котрі при всьому цьому відчуваються прекрасним і священним Божим даром.

• **Єлизавета МАРИНОВИЧ**, студентка ІІ курсу ЛНУ імені Івана Франка, м. Львів

НОВЕ ВИДАННЯ

«НЕФОРМАТНИЙ» ДІАЛОГ

Коли почала читати книжечку із серії “Інший формат”, то навіть розгубилась. Автором ідеї та упорядником є Тарас Прохасько. По суті, проект являє собою жанр інтерв'ю з цікавими людьми. У світовому контексті ідея нібито не нова... Але нам не йдеться про “патент”. Хотілося б, щоб перед нами відкрився оригінальний образ, котрий не варто “філігранити” чи “затирати” до бронзового блиску. Кого цікавить красивий лубок? Треба просто розмовляти на рівних, вести діалог. Просто... І власне мої думки первинно були пов'язані з персоною Прохаська. І про нього хотіла б поговорити, особливо після виходу його нового роману “Непрості”. Тож “Інший формат. Олег Лишега” взяла до рук із меркантильною метою: мати більш виукле уявлення про Прохаська. А тут — Лишега... “Глиба” — а не Лишега. “Форматного” діалогу з ним не вийшло... Стихія, поет... У передмові Прохасько пояснив, що ці розмови варто подати лише у вигляді фрагментів великого монологу або коротких есе. Диктофон працював весь час у режимі запису: “Для мене почуття дикості — це разом з тим поняття дуже високої інтелігентності. І я ніколи не ототожнював поняття дикості з вар-

варством. Просто моя рука може бути родичем мому чи кори, але ніколи моя рука не може бути родичем іншої, окриавленої руки. Руки із кров'ю жертви...”

• **У. М.**

ПРЕЗЕНТАЦІЯ

“Передовсім, я мушу нагадати, що я — живий”... Надто мала часу сплило — ім'я Набоки ще не торкнулося минулого. Його рідні та друзі не можуть усвідомити, що Набоки — немає. Особливо, коли з'явилася

МАЛО МЕДУ...

ця книжечка віршів “Увага № 0”. Нещодавно відбулась її презентація, організована редакцією “Книжника-реву”.

Майже ніхто не знав, що Набока був поет. Майже ніхто не знав, що поет любив поміркувати про смерть. І в цьому немає нічого дивного чи непристойного... Ми ж усі пам'ятаємо про смерть. “Схаменися, поки ще не пізно. Пригадай, що зараз уже останні години... Хоча б почни збиратися. А ти сидиш і читаєш Пікуля”. Тільки не треба ціпенити від думки, що хтось щось передбачав чи відчував... Подібне оракульство залишимо російським класикам. Це вони люблять полоскотати нерви символічними цифрами. “Увага № 0” — також ніби не без символіки. На жаль, назву цієї збірки дав не Сергій. Не поспі-

шав видавати вірші...

“Шифрувався” за маскою сарказму. Згадував: “Я ніколи не любив бути у перших рядах. Інколи просто доводиться”. А заодно і “гавкати” на різношерсте плем'я українських “інтелігентів”. Так і вимовляв із проривним і зневажливим “к”: “ін-телі-кентів”... Тільки не цього бажалося... З циклу “Стрєм соми” (себто “страх тіла”, якщо поєднати кримінальний жаргон і медичний термін): “Мало меду мало я розповім вам про це про все про те, що мало меду. Мало! Закінчується мед надходить усьому кінець. Усе колись минає, усе колись минає, а отже, й меду колись не стане. І тільки й скажеш: мало меду мало ой мало...”

• **Уляна ГЛІБЧУК**

ЧИТАЧ РОЗМІРКУЄ

НЕ МНЕТЬСЯ І НЕ ПСУЄТЬСЯ

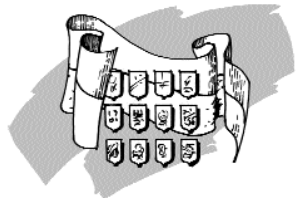
Любко Дереш, Культ. — Видавництво “Кальварія”.

Українська література слідує за модою. Українська література намагається здивувати. Може, для молодого покоління, яке читало Пелевіна і Лімонова, Дереш — не дивина, але мій батько, прочитавши пару цитат із “Культу”, вирячив очі: “Навіть таке вже пишуть!?”

Подруга, яка виросла з Голлоном і Бронте в руках, вигукнула: “Потрясаюче!” Те, що книга є для когось дивовижною — це досягнення автора. І він досяг цього, по-моєму, аж ніяк не сюжетом, а більше — самою мовою, “викладом матеріалу”. Сюжет незвичайний, але важкий. Книгу читаєш не заради того, щоб дізнатися, що буде далі, а для того, щоб побачити, точніше, почитати, як він напише. Прикол на прикол — те, чого ми хочемо зараз, щоб розважитися, і те, що маємо в “Культі”. Книга — в стилі “Мамо, я пишу... і пишу цікаво, без помилок”.

Щодо оформлення. Книга не склеєна, як популярні нині детективи, які розпадаються через 5 прочитаних сторінок. Добре зшита, тверда обкладинка — довго “не мнеться і не псується”. Вихідні дані мають певні неточності, але для пересічного читача це не так і важливо.

Оцінка редактора непрофесіонала — “відмінно”.

Закінчення. Початок на с. 11

там садибу-музей письменниці, але через фінансові проблеми це не вдалося. Зараз будинок стоїть пустою, заріс бур'янами.

У Богуславі народився художник Іван Сошенко, який зустрівся у Петербурзі з юним Тарасом Шевченком та ввів його в коло художників, що викупили талановитого юнака з кріпацтва...

Революція та Велика Вітчизняна війна залишили свої сторінки в історії древнього міста.

У повоєнні роки Богуслав став промисловим і культурним центром. Основними промисловими підприємствами були суконна фабрика, маслозавод, кар'єри, автопарк, фабрика художніх виробів "Перемога" (згодом "Богуславка"). Вироби богуславських майстрів ручного декоративного ткацтва — рушники, скатертини, серветки, доріжки, порт'єри, виконані у кращих народних традиціях із збереженням особливостей кольорової гами та характерної символіки, здобували відзнаки на міжнародних виставках у Монреалі, Брюсселі, Токіо, Марселі, Лондоні, Загребі. А чудові пледи, виготовлені богуславськими ткалями, користувалися не меншим попитом, ніж славнозвісні закордонні. Далеко від Богуслава можна знайти вироби з сірого граніту, який використовують для облицювання станцій метро, парпетів, сходів тощо.

За роки незалежності промисловість поволі пішла на спад. Деякі підприємства зменшили обсяги виробництва, окремі — перепрофілювалися, деякі припинили своє існування (ПМК-22, Міжколгоспшляхбуд, фабрика "Богуславка").

ТУТ ЗБРАНА ІСТОРІЯ

Найповнішу розповідь про Богуслав можна почути, насамперед, у музеї історії Богуславщини. Його довго, трепетно, віддано й дуже наполегливо наповнював колишній директор Борис Левченко. Він радів кожному новому експонату, вирушав на розкопки, коли бачив якийсь черепок, що дуже нагадував старовинний глечик. Він збирав експонати невтомно і зятятю, як бджола збирає пилок із тисяч квіточок, щоб щільники наповнювалися медом.

Він днював і ночував у приміщенні, яке його стараннями, клопотаннями і пильною особистою увагою із такого собі старого й не дуже вдалого з архітектурного погляду двоповерхового будиночка перетворилося на цікавий, дещо таємничий дім. Екскурсії в музей перетворювалися для відвідувачів у захоплюючу подорож — від печери первісної людини, де лежали фрагменти кісток мамонта, через сходинки століть — до сучасності. Він так захоплююче розповідав про все, що зібрав разом із ентузіастами! З му-

зею просто не хотілося виходити.

Сьогоднішні працівники музею так само кваліфіковано розкажуть вам про безліч цікавих фактів, знайдуть унікальні експонати, але Бориса Митрофановича не замінить ніхто. Хоч кохаються в історії його донька Ніна (вона — науковий працівник музею), зять Петро і внучка Марина.

Мабуть, для того, щоб зробити стільки, як Левченко, треба віддати частку свого життя. Про нього так і кажуть: згорів на роботі. Але яку справу зробив чоловік!

Хоча в музеї тепер люди ходять рідко. Часом — школярі, яким це потрібно

го відкриття? Під мертвого руки не підкладеш.

КОЖЕН САМ СОБІ РЯТІВНИК

Ознака часу: в місті з кожним роком меншає дітей. Ще років десять тому було влаштувати си-на чи доньку в дитсадок. А сьогодні закриваються садочки, зводяться до купи ті, що залишилися. Народити дитину сьогодні вважається героїзмом. Бо як виростити маля з маленькою (якщо маєш роботу) зарплатою або допомогою по безробіттю (якщо роботи немає)? А ще ж дитина часом хворіє, а потім її треба вчити... Під-

бувань цих простих і по-своєму цікавих людей.

А ще місто пишається народною хоровою капелю імені Кошиця, якою вже понад два десятиліття керує заслужений діяч мистецтв України Олексій Юзефович. Колектив не раз ставав лауреатом Всеукраїнських та Міжнародних конкурсів.

Фольклорний гурт "Коляда", очолюваний палким прихильником народної пісні, викладачем Богуславського педколеджу Григорієм Джулем, багато років підряд дбайливо збирає і несе до людей красиві й романтичні обряди, колядки та щедрівки, веснянки, народно-побутові та історичні

му, щерть заповненому важкою працею житті знаходити час, сили і бажання (!) створювати такі вишиванки, плести такі мережива, вирізьблювати, малювати, шити, випалювати, робити аплікації з соломки і творити ще безліч прекрасних речей, які мають найголовніше — душу свого творця.

Школа мистецтв, яка працює в Богуславі, виховала не одне покоління музикантів, художників, танцюристів, вокалістів. Люди тягнуться до краси, прагнуть творити її самі. Цей край і справді щедро родить таланти.

Люди тягнуться і до книги. Бібліотечна система району — одна з кращих в області, і вже двічі занесена в довідник кращих бібліотек Європи, що видається в Мюнхені кожні 5 років.

МОЯ ХАТА СКРАЮ...

Політичне життя невеликого міста протікає мляво. Заклопотані жінки до

фото В. Циганенка

фото В. Циганенка

НАД РОССЮ, ДЕ ЖУРЯТЬСЯ ВЕР-

за програмою, та інколи — гості міста, і то — влітку. Холодної пори тут можна за-дубіти. На культуру, а надто історію, грошей немає...

ОЙ РУШНИК, РУШНИЧОК...

Коли богуславські рушники вільно продавалися у магазинах, а триповерхове приміщення "Богуславки" весело світило вікнами й увечері (тут працювали у дві зміни), кожен гість їхав із міста з гарним сувеніром. Купували рушники для весільного обряду, гарні серветки, комплекти гардин для вікон, налавники та килими. З такими ж гостинцями їхали і з дому. Хай буде рідні чи друзям спогад про Богуслав. Сьогодні знайти щось подібне — марно. Фабрики немає. Вірніше, сама споруда є, але вона згодиться хіба що для зйомок фільму жаків. У цехах немає не тільки людей і дерев'яних верстатів — тут "видерли з м'ясом" навіть двері й вікна. "Будинок із привидами", — невесело жартують богуславці.

Правда, інколи на базарі можна надбати тканий виріб — чи то зі старих запасів, чи десь витканий на дивом збережених верстатах. Кажуть, згадуючи про своє підприємство, ткалі вже не бідаються. Утомилися. Шукають спосіб заробити на хліб — хто подався у "човниковий бізнес", інші ведуть таке-сяке господарство, займаються рукоділлям — хто що вміє. Треба якось виживати. Бо що з то-

літкам та молоді, крім барів та дискотек, ніде проводити дозвілля. Єдиний у місті кінотеатр давно викуплено і перетворено у приватний магазин.

Найбільш жваво розвивається у Богуславі торгівля. Особливо — "питейні заклади", на які можна наткнутися мало не через кожних півсотні метрів. І, якщо жінки гримаси нашої напівдикой економіки сприймають мужньо, викроюючи і перекроюючи "охрімову свиту" сімейного бюджету і виявляючи дива кулінарного, кравецького та заробітчанського мистецтва, то деякі представники сильної статі частенько "впадають у летаргію", або плывуть за течією, як осінні листя. Тож згадані вище заклади ніколи не бувають порожніми, ще й нові виростають, як гриби після дощу. Сьогодні не дивина, коли сім'ю годує не батько, а мати...

І ще один парадокс: як би скромно не жила родина, та коли Бог пошле свято, столи накривають щедрі. На весіллях столи ломляться від розмаїття смачних страв. А готують у Богуславі, треба віддати належне господарям, просто фантастично.

КРАЙ ТАЛАНТІВ

У Богуславі не можна зустріти людину, байдужу до пісні. Усупереч усьому, люди співають. На родинних святах, дружніх посиденьках. Просто для себе. Може, у пісні закодований секрет стійкості до випро-

Рушники та скатерка із серветками місцевих майстринь

пісні, які допомагають виховувати в молоді національні почуття, любов до українського слова, його життєдайної сили.

Народна капела бандуристів, очолювана Юрієм Задоєю, того ж таки педагогічного коледжу імені Нечуя-Левицького, теж має чималий "послужний список" нагород. У цьому році, наприклад, вона успішно виступила на Міжнародному фестивалі імені Миколи Лисенка "Дзвени, бандуро!", який відбувся у Ялті.

Щороку в Богуславі відбуваються районні фестивалі дитячої та юнацької творчості "Зорецвіт", "Шлях до зірки", "Вікторія". Тут відбуваються Свята народної творчості, де можна почути такі чисті й сильні голоси, побачити такі дивовижні витвори народних умільців, що починаєш думати: як же це треба любити красу, яку треба мати незнищену силу духу й наполегливість, щоб у забитому, затуркано-

політики не прихильні, а діяльність чоловіків обмежується розбалакуванням про ті чи інші події. І тому більш як десяток осередків різних партій, зареєстрованих управлінням юстиції, малочисельні. І здебільшого нагадують отаманів без війська.

Трохи більше, як наполовину, був заповнений зал районного Будинку культури, коли недавно сюди приїжджали народні депутати на форум демократичних сил. Хтось прийшов із переконань, інші — з цікавості. Але скільки байдужих проходило собі мимо Будинку культури, несучи з ринку нехитрі покупки... Пішли собі у своїх справах.

Інертність провінційних міст чомусь важко зрушити. Найгорластіший "правдолюб" буде на всі заставки лаяти існуючі порядки, та, коли настане день виборів, може присідати з приятелями за кухлем пива чи міцнішими напоями або податися з вудкою на річку, а на дільницю

не піти. А якщо піде, то проголосує абияк, аби відбутися. І не тому, що несвідомий. Просто він вже не вірить нікому. Або не хоче думати. Або боїться. Бо зневіра — така тяжка ноша. Та зацікавити байдужого — з болота тягти бегемота, — важко, довго і не завжди успішно.

А потім дивуються — і що воно робиться? І до якого часу?!

Зате бажаючих поламати списи на полі навколополітичних баталій — хоч греблю гати.

А РОСЬ СОБІ ТЕЧЕ...

Що б там не відбувалося на світі — вода плине собі, не знаючи спочинку ні на мить. І, незалежно від віддаленості від столиці, до малих міст також приходить прогрес. Уже у приміських автобусах у деякого пишуть "мобілки", школярі знайомі (щоправда, поки що на "Ви") з комп'ютером, подекуди з'являються супутникові антени, а слово "Інтернет" майже не плутають з "інтернатом".

Місто навіть будується. Правда, кожен зводить житло власним коштом, а часом — і власними силами. Бо треба жити, треба рости дітей. Бо ніхто й нічого за тебе не зробить.

Є труднощі? Дарма. А де їх сьогодні немає? Кажуть, Господь не посилає нам таких виробувань, яких ми не в силі витримати...

Дарма, що у міських квартирах уже третій рік немає гарячої води (люди не в змозі оплачувати таку послугу), а міська лазня — з тієї ж причини — не працює: помитися можна і в ночвах.

Дарма, що хліб у магазинах дорожчий, ніж у київських, а зарплата менша (зате по той хліб не треба їхати до Києва). Дарма, що свят і приємних подій у житті буває так мало (зате немає війни).

Дарма, що зарплата чи пенсія чомусь завжди закінчуються швидше, ніж приходять наступні (зате ви знаєте, як вижити в екстремальних умовах).

Дарма, що багато мрій так і залишаються мріями (бо їм потрібне матеріальне підтвердження, а його — катма)...

Дарма. До всього людини може звикнути. Та чи варто?..

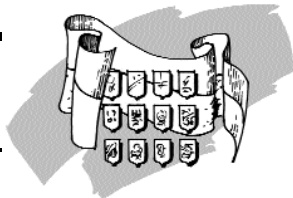
...А Рось собі тече. Їй байдуже, чи сміються над нею, чи плачуть, радіють чи журяться. Вона переживала ще й не таке. А бач, плине собі, не зупиняється.

Скільки ж їх, таких невеликих річок, по всій Україні? Скільки людей у малих містах так само думають: "Дарма"?.. А у великих?..

Може, тому, що багато хто із нас вважає себе маленькими людьми, нам так важко стати народом? Але ж із маленьких річок виростають великі, а вони наповнюють моря. А вже море — то сила.

● **Марія ТАРАСЮК,**
м. Богуслав

На фото: пам'ятник Марусі Богуславці та будинок міської ради.

Неодмінним атрибутом річки, а надто Росі, будь-якої пори року є рибалки, які готові довгими годинами гіпнотизувати поплавком, аби пережити хвилюючу мить примхливо-го рибальського щастя.

Улітку Рось міліє, і її голос лунає лагідно, сріблясто, умиротворено. Жебонить уночі та вдень, бавиться зеленими вербовими вітами, що ніби й собі хочуть полинути за водою, та лише купають своє листя, як русалки довгі коси. Вербі тихо журяться, а інколи й плачуть, заламуючи тонкі руки, ніби нарікаючи на свою долю. Зате на зелених берегах на кам'янистих пляжах ре-морено ніжаться на сонці свої і заїжджі відпочивальники, пірнають у прохолодні хвилі негмовні дтілахи попід берегами вилівлюк-ряску та дрібну рибу хаз-ські водоплавні птиці — лосніжні від щоденного пання гуси та качки.

Восени Рось тривожна, темна, осиротіла. Узимку тихе плесо річки ховається під кригу. Та на бистрині прозоро, дзвінко й непокірно б'ється її негмовна душа.

Біля пішохідного мосту, який одразу назвали мостом кохання, ніби відстоюючи право на цю романтичну назву, щороку залишається зимувати пара, а то й дві, лебедів. Вони плавають тут до самої весни, їх підгодовують школярі та пенсіонери, бо іншим богуславцям, заклопотаним добуванням хліба насущного, не до романтики.

Місто, у якому, за останнім переписом, проживає 17,7 тис. чоловік, живе своїм життям, у якому відбуваються свої драми і трагедії, розгортаються свої, далеко не театральні пристрасі.

На плечі міського бюджету, який у минулому році склав 1 млн. 451 400 грн., лягає утримання житлового фонду та дошкільних закладів міста, його благоустрій.

Район відноситься до четвертої зони, що потерпіла від чорнобильської катастрофи, і тому тут діють деякі пільги, що хоч трохи полегшують життя. Одразу після тієї страшної події всіх школярів і дошкільників вивозили на літній відпочинок у чисті зони, тепер же у табори відпочинку та санаторії потрапляє ледве четверта частина усієї дітвори, хоча здоров'я дітей далеко не багатирське.

Чимало богуславців, втративши роботу, подалися на заробітки — хто в Москву, а хто — і в далеке зарубіжжя. Заповзятливі жінки мандрують в Одесу або в Хмельницький, щоб привезти звідти турецький та китайський товар, і продають його на місцевому ринку, відчутно поправляючи економічний стан родин.

Восени район святкував своє 80-річчя. До цієї події видали навіть спеціальний ілюстрований глянцевиий журнал, із якого життя Богуславщини постає ідилічно спокійним та облаштованим. Місцеві жартівники називали це видання казкою для дорослих. Бо його упорядники вчинили так, як

хитра, але бідна господиня, готуючись зустрічати гостей: там підтикала, там підлала, а тоді все це гарно забілила та замалювала, і вже хата — як писанка...

На жаль, проблеми, які переживає зараз уся економіка України, не обійшли цього благодатного краю, який, звичайно, всім хотілося б бачити квітучим та багатим.

ТРОХИ ІСТОРІЇ

Місцеві жителі ображаються, коли Богуслав називають містечком, адже історички вважають його одним

фото В. Циганенка

НАД РОССЮ. ДЕ ЖУРЯТЬСЯ ВЕ -

фото М. Семенця

Там, де Рось тече, вода піниться

із древніх міст. В Іпатіївському літописі йдеться про заснування князем Ярославом Мудрим у 1032 році "градов на Росі" — Юр'єва, Корсуня і Богуслава, як значних оборонних пунктів Київської Русі. Пізніше міста були з'єднані між собою укріпленнями, так звані Змієвим валом, городищами і селищами. Залишки того валу можна віднайти й у нашій дні поблизу Богуслава, хутора Половецького, сіл Лютарі та Синиця.

Назва міста походить від річки Богуславки, лівої притоки Росі, над якою воно й розташоване. У літературних джерелах місто згадується під назвами Богославль, Богослав'я, Богуславль, Богуслав'я.

У літописах Богуслав з'являється в 1195 році, у зв'язку з княжою міжусобицею. Протягом тривалого часу Богуслав був центром Пороського князівства.

фото В. Циганенка

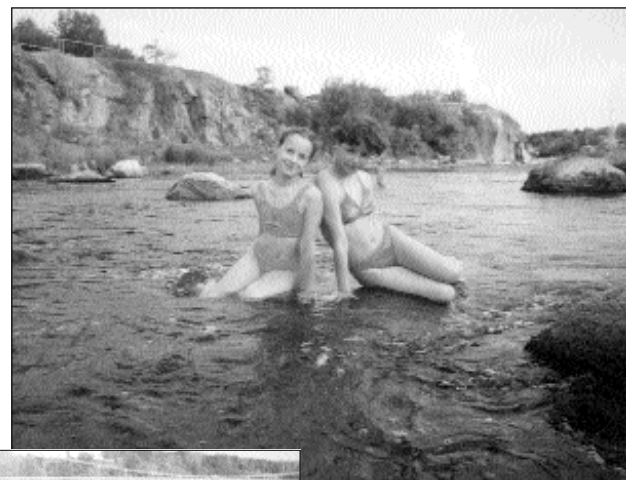
Лебеді не відлетіли

У 1237 році Богуслав був зруйнований і розграбований ордою хана Батия і надовго залишався пустою.

Поволі місто заселялося, але ще довго життя у ньому було тривожним і неспокійним від татарських набігів. Із тих часів народна творчість донесла до нас думу про Марусю Богуславку. Дочка місцевого священика потрапила до турецької неволі. Красива дівчина припала до серця господареві, який незабаром одружився з нею. Але в серці

Поважні гості, які знають географію не тільки зі шкільних підручників, побувавши в Богуславі, із захватом називають його маленькою Швейцарією. Місцеві жителі не заперечують: звучить красиво, нехай буде й Швейцарія.

Краї тут і справді живописні. Чого варто лише гранітні скелі, в кам'яному лоні яких поблискує Рось. Річка вже багато століть несе свої води і тихо співає. І щоразу — на інший голос. Весною в її пісню вплітаються низькі, хвилюючі ноти. Вона будить своїм оксамитовим звучанням прибережні верболизи, повноводо викочується на луки, щодуху поспішає вперед — далі, до Дніпра. На кам'яних порогах бурунються піністі водограї.

Спогад про літо

*Не минайте,
Моєму батькові й матері
знати дайте...*

Сюжет думи пізніше використав Михайло Старицький, написавши драму "Маруся Богуславка".

У вісімдесятих роках минулого століття на місці колишньої хати богуславського священика було збудовано пам'ятник народній героїні. На високому пагорбі завмерла дівоча постать із віночком у простягнутій руці. Довга коса спадає до пояса, а сама Маруся зупинилася на півкроці, тужно заломивши брови, з надією дивиться у далину.

На кінець XVI ст. Богуслав, уже значне, як для того часу, поселення, вважалося коронним містечком, тобто було власністю польської держави.

У 1620 році польський король Сигізмунд III надав Богуславу Магдебурзьке

право. У місті існувало самоуправління, був свій герб, на якому зображена блакитна річка між берегами на зеленому полі та три скелі з жовтими хрестами. Населення міста займалося хліборобством, ремісництвом та торгівлею.

Магдебурзьке право мало обмежений характер. Війти не обиралися, а призначалися магнатами або королем. Вони завжди втручалися у міське життя, грабували населення. Привілеї мали лише міщани-католики. Посиливалося соціальне гноблення і національно-релігійний гніт. Починаються повстання, які виливаються у повстання.

У 1638 році тодішній козацький полк

на такі значні в той час міста-фортеці, як Богуслав, Біла Церква. У 1648—54 роках жителі міста беруть активну участь у національно-визвольній війні під проводом Богдана Хмельницького. Місто входило до Білоцерківського полку.

У 1702 році в Богуславі почалося повстання проти польських панів під проводом полковника Самуся. Це була частина того загального народного руху, що розгортався на Правобережжі. Кілька років Богуслав і його околиці були фактично під владою повстанців.

У 1771 році майже вся людинність міста пішла з російським військом та українськими козаками за Дніпро, не бажаючи залишатися під шляхетським гнітом.

Польська адміністрація оголосила свободи і привілеї для поселенців, і Богуслав знову заселяється, стає центром староства. Наприкінці XVIII ст. Богуслав став власністю польського графа Браницького.

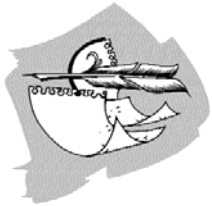
1793 року Богуслав входить до складу Росії. У першій половині XIX ст. він відомий як торговельний осередок, де проводилися три тижневі та вісім річних ярмарків.

У 1852 році в Богуславі нараховувалося до 3,5 тисяч жителів, було 848 будинків. Тоді ж у місті була одна школа і 153 корчми.

Уже в 1900 році в Богуславі проживало 16 270 жителів. Селяни мали 302 десятини землі. У місті було кілька десятків крамниць, винокурний завод, шість невеликих суконних фабрик та дванадцять водяних млинів.

У місті був письменник Іван Нечуй-Левицький та деякий час жив Шолом-Алейхем. У їхніх творах можна знайти описи життя та побуту сучасного їм Богуслава та його околиць. Припав до душі мальовничий край і український письменник Марку Вовчку. Деякий час вона мешкала в невеликому будиночку у місті, а потім побудувала дім у казковому куточку над самою Россю в селі Хохітва. Місцеві ентузіасти хотіли зробити

Продовження с. 12

Творчість Ольги Кобилянської завжди привертала увагу провідних літературознавців, а надто тепер — напередодні 140-річного ювілею. Публікації останнього десятиріччя написані в час, коли так стрімко змінюються пріоритети і цінності, знято всі заборони та обмеження в оцінках як творчості, так і особистості. Взаємини і дружба Ольги Кобилянської та Лесі Українки також не залишилися поза увагою дослідників. Чи завжди мають під собою ґрунт і відповідають реальним фактам і перебігу подій дослідження науковців, літературознавців та журналістів стосовно світоців нашої культури? Про це — наша розмова з директором Меморіального літературного музею О. Кобилянської Володимиром ВОЗНЮКОМ.

— Цьогорічна Ваша публікація у журналі “Дзвін” — це не перша спроба пролити світло на взаємини двох великих письменниць і поставити крапку у різних версіях?

— Ще в 1996 році, коли в журналі “Лель” з’явилася перша публікація “Лібідо поетеси” Ю. Клича про взаємини Ольги Кобилянської та Лесі Українки на основі нетрадиційної орієнтації, це мене збунтувало, і я написав, спираючись на документи та листи, статтю в “Буковинській журналі” Потім я повертався до цієї теми, коли з’явилися публікації О. Бузини. Але мене найбільше тоді шокували матеріали Соломії Павличко у книзі “Дискурс модернізму в українській літературі”. Книжка, до речі, дуже гарна, і мені вона, загалом, подобається. Але біда в тому, що покійна пані Соломія у своїх дослідженнях схильна до того, що, мовляв, дружба Лесі Українки й Ольги Кобилянської ґрунтується на нетрадиційній орієнтації. Після прочитання “Дискурсу...” у мене склалося таке враження, що авторка зробила собі схему і під неї підганяла оці аргументи.

— Чому у Вас склалося таке враження?

— Бо переплутані факти, дати. І ці ж помилки повторює у своїх публікаціях Олесь Бузина.

— Якщо можна, — конкретніше?

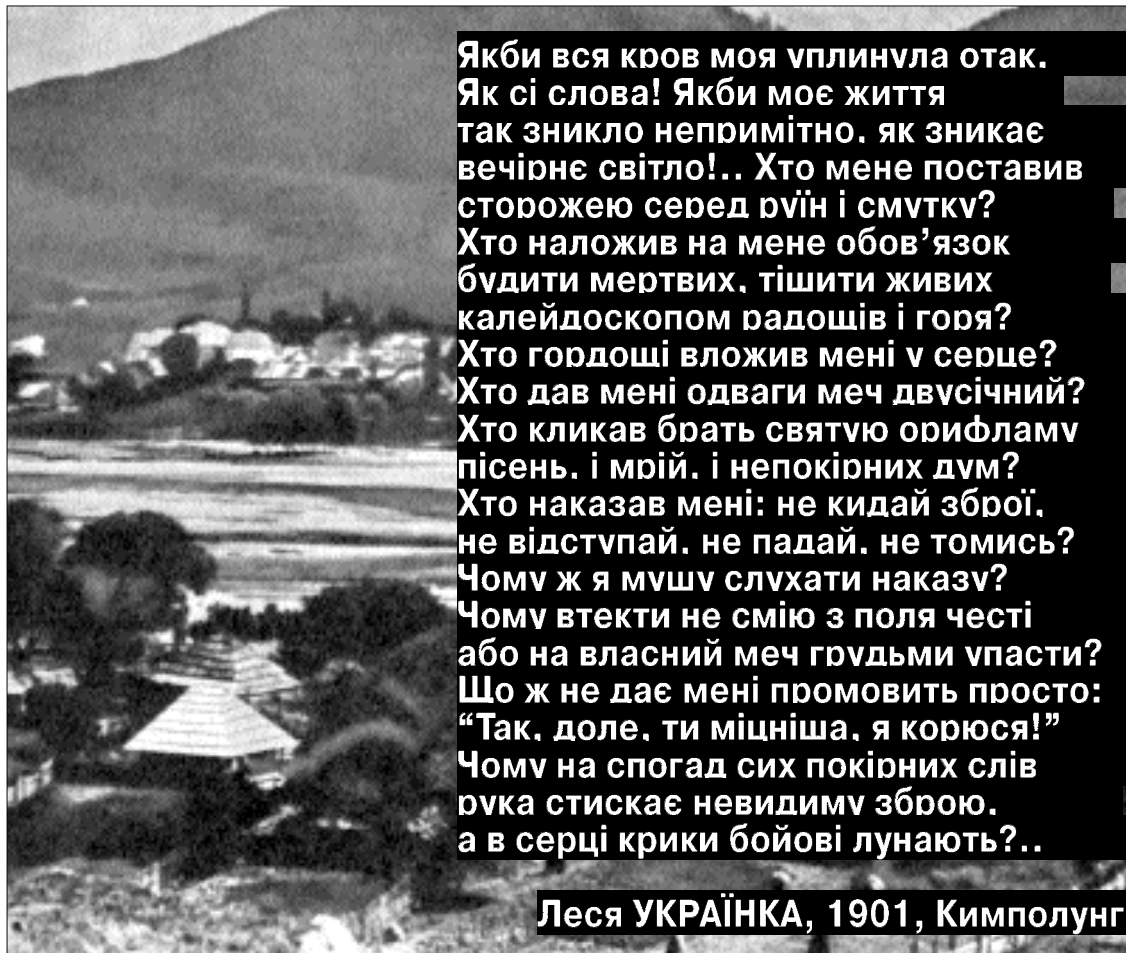
— Ну, візьмімо хоча б твердження, ніби Ольга Кобилянська і Леся Українка познайомилися в 1901 році у Кимполунзі й відтоді почалася їхня любов. Брутальне перекручування біографічних фактів — це мене зачепило, насамперед. Насправді, Леся Українка й Ольга Кобилянська спочатку були знайомі заочно. У 1891 році Леся Українка вперше почула про Кобилянську, прочитавши її німецькомовний варіант твору “Царівна”. Але вона, очевидно, забула про це. І коли в травні 1899 року, після операції у Берлінській клініці, їй принесли “Покору” О. Кобилянської разом із книжками Ковалева та Франка, то Леся Українка, прочитавши твори Кобилянської, пише Павликові, що її “дуже цікавить ця людина яко літератор, яко особистість”. Відразу підкресливши, що це — непересічний талент. Після того почалося між ними листування.

— А коли ж тоді відбулася їхня зустріч?

— Їхнє знайомство відбулося в 1899 році. Саме тоді Ольга Кобилянська їздила на XI археологічний з’їзд до Києва. І відразу після з’їзду, у серпні місяці, вона поїхала на два тижні гостювати до Лесі Українки на хутір Зелений Гай, поблизу містечка Гадяч, що на Полтавщині. Після того запрошувала Леся Українка до себе. Але в 1900 році вона не змогла приїхати через хворобу Сергія Мержинського. І лише після смерті Мержинського в 1901 році Леся приїхала на Буковину.

— Саме цим фактом спекулює у своїй публікації Ю. Клич: мовляв, “не встигли ще ноги застигнути, а

ОЛЬГА КОБИЛЯНСЬКА: «ВИ СПОРУДИЛИ СПРАВЖНІЙ МОНУМЕНТ ВЕЛИКІЙ ЛЮБОВІ»

Якби вся кров моя вплинула отак. Як сі слова! Якби моє життя так зникло непримітно. як зникає вечірнє світло!.. Хто мене поставив сторожею серед рвїн і смутку? Хто наложив на мене обов’язок будити мертвих, тішити живих калейдоскопом радощів і горя? Хто гордоші вложив мені в серце? Хто дав мені одваги меч двусічний? Хто кликав брата святую орифламу пісень. і мрій. і непокірних дум? Хто наказав мені: не кидай зброї. не відступай. не падай. не томись? Чому ж я мушу слухати наказу? Чому втекти не смію з поля честі або на власний меч грудьми упасти? Шо ж не дає мені промовить просто: “Так, доле. ти міцніша. я корюся!” Чому на спогад сих покірних слів рука стискає невидим зброю. а в серці крики бойові лунають?..

Леся УКРАЇНКА, 1901, Кимполунг

вона вже все кидає і їде до своєї коханої”.

— Якщо ви пригадуєте, то стосунки Лесі Українки з Сергієм Мержинським не дуже підтримували батьки. Він був важкохворий, а сама Леся також була не дуже здоровою. Насамперед, через це. Але ви знаєте, що думка батьків аж ніяк не впливала на стосунки Лесі з Мержинським. І вона до останнього дня його життя була поруч із ним. А в такий момент, коли помирає кохана людина, хочеться піти “світ за очі”, щоб нікого не чути і не бачити. А те, що у Лесі були почуття до Мержинського досить-таки високі й сильні, засвідчує і той факт, що вона в ніч його смерті написала “Одержиму”. Твір, який вона виболіла. Такий сплеск емоцій за одну ніч! Це просто так, без почуттів, не напишеш. І саме в

цей критичний момент свого життя, Леся їде до нас на Буковину. Зважаючи на душевний і нервовий стан гості, Кобилянська майже місяць не показувала Леся Українку громадськості. А в листі до своєї сестри Євгенії у цей час писала, що Леся зараз у такому страшному стані, на грані психічного зриву, що вона, часом, доходила до істерики. Родина Кобилянських організувала Лесі Українці такий побут, де було все розписано по годинах, і за яким Леся могла працювати якусь годинку чи півтори на день. Очевидно, через це Леся Українка назвала тодішнє помешкання Кобилянської на розі теперішніх вулиць Тараса Шевченка і Назарія Яремчука, яка тоді називалася Новий світ, “Санаторій на Новому світі”. І тільки коли тут стало незатишно, гамірно і людно, бо повз

будинок чернівчани ходили на базар, а солдати на навчання, Кобилянська відвозить Леся Українку до Кимполунга.

— І все-таки — Кимполунг?..

— Так. Але зважте, якщо б у них була така “велика любов”, як про неї пишуть автори публікацій, то, хіба ж Ольга Кобилянська не залишилася б із Лесею в Кимполунзі?! Адже Леся гостювала там іще майже місяць. Тим часом, Ольга Кобилянська побула там тиждень і повернулася до Чернівців. І відразу після приїзду, очевидно, за порадою Лесі Українки, пише листа Осипу Маковею, в якому пропонує йому одружитися. Якщо сьогодні це для нас звичне явище, то на той час така пропозиція чоловікові від шляхетної жінки була справжнім нонсенсом. А починає вона листа не випадково зі свого віку. Адже Ко-

билянська була старша за Маковея і, щоб скоротити цю вікову різницю, під час однієї зустрічі сказала, що вона з 1865 року: “Ви знаєте, пане Маковею, я трішки старша, ніж я тоді сказала, — пише Ольга Кобилянська. — Але я тих років не відчуваю. Якщо ви їх відчуєте, я їх у собі затру. Ви не одині в тому, — жінка Драгоманова старша за нього, Л. Старицька старша за свого чоловіка. А останній чоловік Марко Вовчок був набагато-набагато молодший за неї...” Далі Ольга Кобилянська пише про те, з чого вони будуть жити, що удвох жити легше, ніж одному. “Я боюся тільки вашого того страшного слова “кланяюсь”, — завершує вона лист. Але Маковей її не любив і, на жаль, сказав це слово “кланяюсь”. І вже пізніше Ольга Кобилянська сказала: “Краще я була би собі ножем ходила, ніж я з тими словами мала до вас звернутися”.

— Де ж тоді логіка Ключа, Бузини, Павличко?

— Що стосується логіки, то важко сказати. Але якщо зважити на те, що люди нетрадиційної орієнтації дуже ревниві і т. д., то цей факт, що Ольга Кобилянська залишила “свою кохану” і поїхала освідчуватися Маковею і пропонувати одружитися, не тільки не згадується у схемі Соломії Павличко, а й руйнує всі аргументи інших згаданих авторів. До речі, Кобилянська про своє освідчення Маковею повідомила Лесі Українці. І тут варто відзначити, що тоді, зазвичай, лист у конверті йшов три-чотири дні, а відкрита листівка чи поштова картка доходила буквально за один день. Так що швидше листуватися. Але саме в цих листівках з’являються незрозумілі для багатьох дослідників речі, недомовки. А справа в тому, що коли візьмемо факт зізнання Кобилянської про освідчення Маковею, то знає про це Маковей, знає про це Кобилянська, знає про це Леся Українка... І коли вони між собою про це розмовляють у відкритих листівках, то, зрозуміло, з’являються символи, натяки, недомовки, скорочення, образні вислови, бо вони знають, про що йдеться. І Леся Українка в одній із таких листівок пише: “Що ж ви, хіба що так опустили, що ви звернулися з тим словом? Та ви ж цвіт проті і землі...” Вона підтримує сили, впевненість у собі, а не дає занепасти духом і т. д.

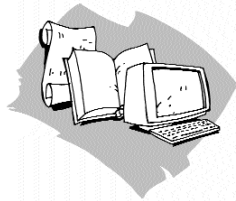
— В одній із таких публікацій йдеться про те, що коли Квітка (чоловік Лесі Українки) довідався про любов Лесі Українки і Кобилянської, він взагалі заборонив Лесі листуватися з Кобилянською?

— Ну, по-перше, люди добрі, вони (Леся Українка і Квітка) найбільше зійшлися тут, на Буковині. Бо ж тоді, в 1901 році приїхав сюди і Климент Квітка. Звідси вони поїхали й до Вижниці, й до Буркута... І сприяла тому Ольга Кобилянська. Листувалися вони майже до останніх днів життя Лесі Українки. Останній лист був надісланий за три місяці до смерті Лесі Українки.

І ще одне. У 1908 році, коли Леся Українка і Климент Квітка нарешті юридично оформили свій цивільний шлюб, Ольга Кобилянська у своєму листі пише: “Я не знаю, чи ви одержали мій попередній лист, я в ньому писала про те, що дуже здраділа, коли довідалася про ваше одруження, ваш шлюб з Квіткою. Ви спорудили справжній монумент великій любові”.

— Я Вам дякую за розповідь.

• **Марія ВИШНЕВСЬКА**

ДОСЛІДЖЕННЯ

“ПРИЗВИЩЕ” — в українській мові психологічна та соціальна характеристика особистості від “прізвиська”. У москвинській мові “ФАМІЛІЯ” не має своїх коренів. У них ця ознака запозичена від “family” — “ім’я” чи “родина”.

Багатотисячолітній шлях розвитку української нації, її етнічне багатство привело до визнання кожної людини неповторною індивідуальністю, “ОСОБИСТИЮ”. Московщина ніколи не цінувала окрему людину. Гвинтик, “єдніца — ноль, єдніца — вздор”. Усіх робили на одне “лице”, “личину”, тому в них — “ЛІЧНОСТЬ”.

“КРАІНА”, “край” (к+рай) — викраєне, спрямоване до раю, виділене Богом (рай — храм Бога Сонця на Землі) і “СТРАНА” — тобто сторона та чи інша, щось пасивне, без’якісне.

“БАТЬКІВЩИНА” (Вітчизна) — батьківський край, земля предків. Для непомосковщених українців “нової” (чи другої) Батьківщини не буває. Часто чуємо від українців, які народилися в Канаді, Австралії, США: “Наша Батьківщина — Україна!”

Слово “ОТЧИЗНА” (“Отечество”) прийшло в Московію після приєднання України як калька з української мови і тому не прижилося в живій народній мові, а лише використовується для “високого стилю” поетами й політиками. Крім того, корінь цього слова “Ота” запозичений із тюркської мови (“батько племені” — отаман).

“ДЕРЖАВА” — суспільна організація, яка “держить”, утримує разом певну громаду людей.

“ГРОМАДЯНСТВО” — приналежність до вільної самокерованої суспільної організації — громади.

“ГРАЖДАНСТВО” (“гражда” — обійстя) — населення гражд; а ті, хто за межами, — упокорені народи, “іно-родці”.

“ПОДРУЖЖЯ” — в Україні до шлюбу ставали ті, між ким виникала взаємна приязнь, дружба, кохання.

“ПРАЦЯ” — пов’язане з прагненням до світлого початку (бога Сонця “Ра”), розумової діяльності (раціо).

“ТРУД” — пов’язане з труднощами: “С трудов праведних не наживошь палат каменных” (москвинське прислів’я).

“ОРАТИ” — первісно означало “священнодіювати”. Слово походить із ритуалу хліборобського культу Бога Ора (іпостась світлого початку Бога Сонця “Ра”). Хліборобська праця в Україні найбільше шанована, тоді як москвинська ментальність найбільшої ваги надає полюванню (“охота”). Культ сонячного Бога Ора шанувався всіма арійськими племенами й народами (звідси і їхня назва: орії, арії): у грецькій мові “ора” — урожай; в латинській — прорікати (“оракул”, “оратор”), молитися (“ораре”).

“ПАХАТЬ” — розпанахувати; характеристика, яка у жодному разі не свідчить про “священнодіюство”, а про грубу фізичну працю, тобто, культ оранки для москвинів був чужим. У московській мові “орать” — це голосно кричати, галасувати, “орава” — галаслива юрба. Це свідчить про нерозуміння москвинами обряду оранки, як цього не розуміли і їхні предки угрофінські племена, у мові яких “арій”, “орій” значило “раб”.

“ХЛІБОРОБ” — той, хто вирощує злаки і виробляє хліб.

“РІЛЬНИК” — той, хто обробляє землю (ще “плугатар” тощо). Калька з російської й грецької “землероб” не вдала, бо тільки Бог міг створити (зробити) Землю. “ЗЕМЛЕДЕЛЕЦЬ”, “ХЛЕБОПАШЕЦЬ” — той, хто “делает” землю і “пашет” хліб. Повна нісенітниця через невдале запозичення в інших народів.

“СПІЛКА” — “з половини” (“з піл”). Вільне рівноправне об’єднання

спільників, учасників, які ділили все порівну.

“СОЮЗ” — об’єднання, пов’язане “узами”, тобто невиліне. Союзник, значить “союзник” або “співв’язень”.

Цілком протилежне й ставлення до злочину. Москвин украде і скаже: “Что взято — то свято”. Принцип українця інший: “Краще своє латане, ніж чуже хватане”.

Москвинину та московськомовні райони України буквально наводнили брутальні пісні про злодіїв, грабіжників, хуліганів, пияків і пиятику тощо. Те, що для інших народів — зло, для москвина, його ментальності — це спосіб життя, повсякденна “героїка” і “романтика”.

“ОСВІТА” — рух до світла. Слово

ський гуморист: корова також “має... язика, та не має мови”.

Часто українська мова своєю образністю просто вражає іноземних мовознавців. Наприклад, дивує, як образно й точно назване новонароджене дитя — “НЕМОВЛЯ”, тобто те, яке ще “не має мови”. Правда, інколи чудує і москвинське слово. Наприклад, “ЗАВТРАК”. А чому не “сьогоднік”? Мабуть, тому, що сніданок часто відкладався на завтра? Чи не тому в них існує вислів “кормить завтраками”?

“СВЯТО” — від божественного світла, святості.

“ПРАЗДНІК” — від “праздного” життя, неробства.

“ЛІКАРНЯ” — місце, де лікують.

МОВА І «ЯЗИК»

Просвітяни зобов’язані роз’яснювати зросійщеним українцям (вони щиро вважають, що розмовляють “мовою Пушкіна”), що, насправді, їхня мова неприродно покалічена “суржилом”. А одна із причин того, що сотні слів української (і не тільки української) мови, які впливають із глибини тисячоліть, у російській мові мають спрощене, примітивне значення. Дуже добре показав це незабутній О. Братко-Кутинський, чиї дослідження взяті за основу в нижченаведених прикладах.

Не називайте наші гарбузи їхніми “тиквами”!

сягає ведійських часів. Словом “світло” в “Рігведі” позначалася наука. “Світло дня” — буденна наука; “промисне світло” — особливий вид науки; “осяйне світло чи сяйво” — особливо висока наука; “найсвітліше світло чи сяйво” — релігійне вчення про Триєдине перебування Всевишнього на землі. Український менталітет позначає світлом цілу низку фундаментальних понять: Світ, Усесвіт, світогляд, освічений, просвітянин, світо-чолой, світлий розум тощо.

“ОБРАЗОВАНІЄ” — підгонка всіх під один образ, зразок (образец).

“Світло”, “ясність” для українців — найвища характеристика, наприклад, “ЯСНОВЕЛЬМОЖНІСТЬ”, тоді як у москвинів найвищою є сила, величина — “ВЕЛІЧЕСТВО”.

“МОВА” — спроможність говорити. Ідеально точна назва способу висловлення думок. Дар мови мають лише мислячі істоти.

“ЯЗИК” — анатомічний орган, який допомагає мислячим істотам пережовувати їжу і розмовляти. Найбільш влучну характеристику “челавеческаму языку” дав відомий україн-

Словом “лікарня” хворому дається надія на одужання, адже його лікує лікар.

“БОЛЬНИЦА” — місце, де біль. Це слово щораз нагадує хворому про недугу, воно негативно впливає на психіку, викликає недовіру до цієї установи. Мабуть, через це в москвинів і “врач” — від “врать”?

“ГАНЬБА” — погана, лиха слава; сором, безчестя і т.ін.

“ПОЗОР”, “ПОЗОРИЩЕ” — Запозичене з давньоукраїнської мови, але значення спотворене. Насправді первісно означало видовище, народне обрядове дійство, яке всі “зріли”. На заході України досі збереглися слова позирати, зирити, тобто роздивлятися, оглядати. У інших слов’ян існує оклик: “Позор!”, — себто, “дивись уважно”, “обережно!”

Навіть ця невелика кількість порівнянь вказує на протилежність ментальностей українців і москвинів у словотворенні.

• **Володимир ВІТЕНКО**, член ВУТ “Просвіта”, м. Ужгород

СЛОВНИКОВА СКАРБНИЧКА

Продовження. Початок у ч. 45, 51 за 2002 р., ч. 3, 8, 20, 32 за 2003 р.

ЗОВНІШНІСТЬ — внешность, ОДЯГ — одежда.

У батька вдавса, викапаний тато — похож на отца. Бути схожим із кимось, скидатися на когось — быть похожим на кого-то.

Вона на обличчі — чисто, як матуся... — она с лица — точь-в-точь, как матушка...

Чоловік на свиді — молодой мужчина.

На зверх, із себе — по наружности, по внешнему виду.

Із себе гарна — хороша собой.

Змінитися на краще — перемениться к лучшему.

Краси набиратися — хорошесть.

Хороший, гарний на виду, на вроду, на вигляд — хорош лицом.

Хороша — й міри нема — безмерно красива.

Бридий на виду — с противной рожей.

Тілом засвітити — обнажить часть тела.

Штани носити внапуски — брюки носить поверх голенищ.

На дірки зносити — доносить до дыр.

Ходити чепурно, охайно — держать себя опрятно.

Застелитися хусткою — надеть на плечи платок.

Личити, до лица бути — быть к лицу.

До лица — к лицу пристало.

З лица (гарна) — лицом (хороша).

Засукувати, засукати рукава — засучивать, засучить рукава.

Підкуцувати, підкуцати спідницю — подтыкать, подоткнуть юбку.

Холоші попідкачувати — подвернуть, подкачать штаны.

Дірками світити — ходить в дырах.

Роздягти гольцем — раздеть донага.

СИЛА, міць, потуга — сила, крепость.

У потугу, в силу вбиватися — входит в силу,

укрепляться, приобретать силу, сделаться сильным.

Братися на силу — чувствовать в себе силу.

Щосили, чимдуж, щодуху, як мога, якомога — на сколько сил хватит, изо всех сил хватит, изо всех сил.

Що сила зможе — по мере сил.

Дужий, недужий зробити, здужати, нездужати зробити — в состоянии, не в состоянии сделать.

Не здолати, не мати сил, змоги — не быть в состоянии.

Несила, неспромога, не під силу — невмочь, нет сил, мочи.

Над мої сили — свыше моих сил.

Над силу, через силу, на міру — сверх сил.

Виробляти, виробити силу — истрачивать, истратить на работе силу.

Упадати на силі — обессиливать, ослабевать.

Знемогтися на силі — выбиться из сил.

Ніг не підволоче — не в состоянии идти.

Як посиля — по мере сил.

На превелику силу, силу в силу — с большим трудом.

ЗДОРОВ’Я

Матися добре — находится в добром здоровье.

Людина при здоров’ї — здоровый человек, крепкий.

Хвороба, слабість, недуга — болезнь.

ЗАПАМОРОКА — головокружение.

Вернеться світ — голова кружится; або: голова вернется, иде обертом, голова кружка иде, мозок закрутився, иде земля перекидом — закружилась голова.

Світ кому перемінився — потемнело в глазах.

Світ йому замакітрився — не взвидел света.

НУДОТА — тошнота.

Нудить, з душі верне — позывает на рвоту, тошнит.

Занудило, мене нудить, нудно мені — встошилось мне, тошно мне.

НЕПРИТОМНІСТЬ, млюсть — обморок.

Мороки беруть (кого) — впадает в беспамятство (кто).

Падати в нестямку — впадать в бессознательное состояние, терять сознание.

Зомліти — лишиться чувств.

Млюсті обняли — упал в обморок.

Непритомним бувши — находясь в беспамятстве.

Непритомний — бессознательный, беспамятный. До пам’яті прийти — прийти в сознание.

СТЯМИТИСЯ — опомниться, сообразить.

ПРОПАСНИЦЯ, ГАРЯЧКА — лихорадка, жар.

Мороз пішов (по кому) — в холод бросило (кого).

Зубами третяка вибивати — дрожать так, что зуб на зуб не попадает (третяк — коліно в танці).

Морозить, лихоманка, трясця трясє (кого), трусить,

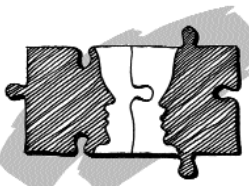
холодом бере (кого) — знобит (кого). Поза плечима і морозом і вогнем сипнути — бросить в жар и в холод.

Кидати в жар — бросать в огонь (о болезни).

Вогнем узяло (кого) — в жар бросило (кого).

Далі буде.

Публікація Ю. ЗАВГОРОДНЬОГО

Чесно кажучи, мені не хочеться писати про це самому і так само не хочеться готувати до публікації писання на цю тему наших дописувачів. Бо, як влучно зазначила наша пані головний редактор, з публікацій тих виходить, що ми — тобто громадяни України — своєю подекуди неадекватною поведінкою провокуємо отаке, м'яко кажучи, не дуже шанобливе ставлення до нас із боку ЗМІ, прямо чи посередньо залежних від Москви чи російських інтересів в Україні.

Замовчувати подібні факти й ховати голову в пісок журналіст не має права... Зрештою, запрошую читачів висловитися з питань, порушених на цій сторінці.

РЕФЛЕКСІЇ

Немає нічого неприродного в тому, що всі сучасні еви вийшли на вулиці з пупками, відкритими на граничній межі спадання штанів. Ця демонстрація швидко проминє, як і всі попередні модні демонстрації.

Натомість не слід очікувати, що так само швидко проминє мода на... пляшки. Маю підстави стверджувати, що серед інших малюнків у майбутніх підручниках історії України відповідне місце посідає також зображення молодої людини початку ХХІ ст. з обов'язковим речовим мішком на спині, мобільником в одній руці та пляшкою — у другій.

Здається, ще ніколи в історії культ пиття не набував такого розвитку і поширення, як нині. Особливо модним є пити “з горла” на ходу, ходити з напів-випитою пляшкою, сидіти з нею у транспорті. Пиво, води, соки, вино... Головне — бути з пляшкою. З пляшкою, як прикрасою. З пляшкою, як очевидним атрибутом самостійності й незалежності. От просто зараз, на очах у всіх, захожу — і вип'ю! Навіть якщо не хочу. Зате на очах у всіх!

Слово **мода** прийшло до нас із французької, як визначення з математичної статистики. Воно характеризує найбільш численну групу, яка виділяється із всієї розглянутої сукупності певним, характерним для даної групи значенням (ознакою) вимірюваного параметра.

Звичайно, мода в одязі, мові, поведінці відображає лише зовнішні прояви суспільного мислення, яке залишається внутрішньою прерогативою кожної людини. Тим не менше, саме ступінь підпорядкованості

РЕПЛІКА З ПРИВОДУ

Вислів, винесений у заголовок, досить часто вживається в сучасній польській мові, коли йдеться про дурість, настільки очевидну і величезну, що її величезність можна порівняти хіба що з єгипетськими пірамідами. Бо пірамідальна глупота — це дурість, яка досягла своєї вершини, яка спирається нібито на широку основу і приховує свою справжню мету за видимим устремлінням до високих ідеалів.

Судячи з останніх подій, новий вислів скоро приживеться і в українській мові. Бо випадково чи ні, але саме того дня, коли Л. Кучма збирався у далекий маршрут до Нью-Йорка, щоб виступити на сесії Генеральної Асамблеї ООН з проблем боротьби проти СНІДу і вимагати від Заходу нових мільйонів на цю боротьбу в Україні, на київських маршрутках з'явилися реклами відповідних гумових виробів із відповідним зображенням і текстом-заохоченням.

Пірамідальна глупота? На перший погляд — так. А на

ПІРАМІДАЛЬНА ГЛУПОТА ЧИ ВІДВЕРТЕ ПАСКУДС-

справді — досконало продумана антиукраїнська акція. Кожна маршрутка робить упродовж зміни 10—12 обертів по місту, демонструючи сотням і тисячам громадян написи українською мовою поряд із зображенням і назвою предмета, який культурні люди не обирають темою розмови у порядному товаристві. Але презентація цього сороміцького предмета в українському мовному контексті робить свою паскудну справу, свідомо асоціюючи малюнок і текст саме з українською культурою. Для посилення ефекту в цих самих маршрутках крутять “Русское радио” і продають “Московский Комсомолец”. Так що це, скоріше, не звичайна собі пірамідальна глупота, а продумана експансія в українську культуру антиукраїнських елементів ворожої культури.

Діти йдуть до школи і — як то роблять діти, особливо, по-

чаткових класів, — читають усе, що потрапить на очі. Читаючи заклик про цей “незаперечний вибір” та “правильний варіант”, — вибирають. Бо фактично отримали на це пірамідальний дозвіл. Дозвіл і заохочення до викривлення нормальної дитячої психіки.

Антиукраїнська робота, спрямована на деморалізацію молодого покоління, на його завчасне розтління, на втовкмачування у свідомість людини переконання, що святе слово **любов** зовсім не святе, бо стоїть у рекламі-хрестословиці паралельно до **назви сороміцького предмета**, є добре продуманою акцією і, на мій погляд, зовсім не випадково здійснюється у рік Росії в Україні. Звичайно, прикриваючись словами про зміцнення здоров'я нації.

● **Стефан КОСТКА**
Фото автора

Найчисленнішою складовою суспільства — а саме 81 % — є інертна маса людей, поведінка і вплив яких на розвиток суспільства визначається не логічним розумуванням, а найбільш популярною, переважно примітивною, модою, яка й формує цей загал.

лапках) напій, моду на “улюблених” співаків, на “чудодійний” препарат мало не від усіх хвороб, на не менш чудодійну нову кольорову зубну пасту, жуйку, дезодоранти, які повбивають вам усі бактерії, на трилери з криміналом, без яких уже багато хто не може заснути, на “прогресивних” політиків...

“Розкручують” моду для того, щоб остаточно **закрутити** отих 81 % членів суспільства до ступеня остаточної їх збайдужіння не лише щодо подальшої долі держави, а й своєї власної. Малим дітям дають соску, дорослим дітям дали пляшку...

Звичайно, над усім цим можна пожартувати. Але кого обиратиме оцей 81 % чимчикуючих по вулиці з пляшками в руках? Кого вони залишать у виборчому бюлетені?

Президент Л. Кучма, уже після того, як з легкістю факіра (від нашого з вами імені) підписав документ про входження України до чергового “простору”, підтримав пропозицію головного комуніста України П. Симоненка провести референдум із питання членства України в ЄС. Вони обидва впевнені, що український народ буде “ЗА”.

На жаль, вони мають деякі підстави для своєї впевненості. Адже людина з пляшкою в руці, тобто homo sapiens relativus навряд чи обтяжить себе мисленням і усвідомленням того, що голосує за нове ярмо на свою шию.

Чи людина з пляшкою (пляшкою, яку вона використовує як прикрасу, атрибут і навіть **символ** своєї свободи) спроможна бути справді вільною, — питання риторичне.

● **Євген ГОЛИБАРД**

ТОЧКА ЗОРУ

ТЕЛЕВІЗІЙНИЙ БАНДИТИЗМ

Пробачте мені мою категоричність, але далі вже не сила терпіти це відверте телевізійне знущання!

Якби ж то його отой клятий телевізор хтось мені подарував! Та ж ні, купив, стягнувшись з останнього, на свою голову. Великі гроші, як на мене, заплатив у “Фокстроті”. А що дивитися по тому дурному “ящику”? Самі кримінали, в яких уже й не розібрати, хто кого за що і хто є ким. Змагаються одне з одним за те, хто є лютіший, підступніший і хто “кращу” капость вигідає. Десяток трупів у одній серії — цілком нормальна справа. Звичайно, з неприхованою претензією на перехід подій з екрана телевізора в реальне життя. Не кажучи вже про цілком “нормальний” процес запозичення відповідної лексики, де “мать твою” вживається, як “добрий день”. Виховна роль цього клятого “ящика” ще не знайшла в нашій державі належної оцінки, а що вже казати про застосування відповідних заходів знешкодження.

Чомусь у нашому розхристаному суспільстві мало хто звертає увагу на ще один важливий аспект телевізійного бандітизму — економічний.

Усім відомо: час — це гроші. Дехто навіть трактує так: час, який у нас є, — це ті гроші, яких у нас немає. У тому числі й час, відведений на відпочинок, який ми досить часто вимушені використовувати для знову-таки заробітку.

Проте, коли вже нарешті присів до того віртуального джерела, то хочеш побачити у його різнокольоровому віконці якусь розраду чи хоча б мудре слово від шанованої людини. Натомість — реклама!

І то — реклама чого?! — сором сказати. Ну от, здавалося б, з'явився нарешті фільм нової хвилі — “Завтра буде завтра” на Новому каналі. Та нині створюється враження, що цей фільм створено як піарну прокладку для реклами: до 40 хв. триває одна серія, і до неї ліпиться збоку і всередині ще до 20 хв. реклами. До того ж, реклама ліпиться підступно, бо не зазначена в програмі передач.

Отже, якщо ти купив телевізор за 900 грн., то виходить, що дві третини моїх грошей (600 грн.) я заплатив за можливість дивитися фільм, а, відповідно, 300 грн. віддав за радість насолоджуватися інформацією про прокладки, зубні щітки та чудодійні ліки від геморою.

А хіба хтось запитав мене, чи я хочу той асортимент розглядати? То чому мені його раптом нав'язують посередині, перед і після початку фільму? Причому, я маю заплатити ще й за електроенергію, яку споживає мій “ящик” протягом рекламного часу, який мені нав'язано. Цікава річ: хтось знімає рекламний ролик у своїх інтересах та має зиск, хтось інший “крутить” той ролик та отримує гроші за рекламу, а що отримує я?! Я мушу покривати своїми грошима всі їхні експерименти: і коли купую телевізор, і коли сплачую за електрику, і коли марную час в очікуванні на кінець демонстрування штучної посмішки молодої пані, яка відтепер радіє можливості займатися тенісом у критичні дні.

Багато у нас розводяться про демократію, але ж демократія — ось вона: право вибору. А яке право вибору має глядач перед телевізором? Фактично — ніякого. Час телевізійного ефіру поділено на більш і менш рекламсприятливий. Рекламсприятливий, звичайно, не для глядачів, але за їх кошт. За мої гроші та за мій час.

І останній аспект бандітизму — політичний. Нинішня система організації телепоказу поступово привчає громадян до того, що у них і не може бути вибору, що обрати мусять не мудрішого, а того, хто оригінальніше себе зарекомендує. І знову — за наші з вами гроші.

А ви питаєте, чому ми бідні. Бо третина наших грошей спрямована на їхню рекламу. Тоді як відомо: якісний товар реклами не потребує.

● **Роман ЗАПОЛЬСЬКИЙ**

ЧИТАЧ ПРОДОВЖУЄ РОЗМОВУ

Прочитала статтю Тетяни Никитюк “А своєї дастьбі...” (ч. 35 “СП”). Вона схвилювала мене розповіддю людини, що сама себе створила як свідому українку. Матеріал душевний і докладно аргументований — добре було б, аби він пішов межі люди. Упевнена: він чимало людей змусив би змінити своє ставлення до багатьох принципів речей. Вирішила відгукнутися, але в іншому ключі. Закортіло розповісти про власний досвід “селючки”, яка утверджувалася в столиці, жодного разу не зрадивши, слава Богу, рідної мови. Не визнаю принципу: мовляв, я така інтелігентна людина, що, коли до мене звертаються російською, то я відповідаю по-російськи. Коли це в Росії, то звисно, — як же інакше? А в Києві, в усій Україні, хоч би де була — я в себе вдома. Завжди налаштована доброзичливо, уважно вислухаю співрозмовника. Але щодо мови — хай він буде ласкавим зрозуміти мене. Так, між іншим, чинять у всіх європейських країнах.

ДЕЩО ІЗ ЖИТТЯ ОДНІЄЇ КИЯНКИ

“НЕБОЖИТЕЛІ”

Як подію світового масштабу ми, сільські діти, сприймали приїзд киян у гості до когось із сусідів. Та це ж — ніби побачити небожителів! Бодай через щілину в паркані глянути на к и і в с ь к и х, “городських”. А вони — ну зовсім інші, ніж ми. І одяг у них краший, і рухаються вони не так, і все в них не таке — інакше, краще, та й годі.

Подумати тільки: для київських дітей — Палаці піонерів! Там усього цікавого навчають. Тому вони, київські, всі такі розумні. І ніхто там не носить недоносків старших: усі підряд акуратні, чистенькі, як нові копійки. І розмовляють зовсім не так, як у селі.

Звісно, київські діти, що приїжджали переважно до бабусь, і не намагалися розмовляти нашою мовою. Тим більше, що й мова “сільська” страшна: суржик. Кияни поводитися, зазвичай, зарозуміло, приписуючи цілий Київ собі “в актив” як особисту заслугу. Та головне — ми, сільські, вважали: так і має бути. Тислися, як упосліджені, десь збоку, і мало хто наважувався дорікнути чи висміяти тих “небожителів”.

Дорослі ж кияни вирізнялися для мене передусім двома речами. Перше — “золоті зуби”. Так і закріпився зв’язок: Київ — “золоті зуби” — російська мова. Я думала тоді: хто вставляє собі такі зуби — у того й мова тут-таки змінюється. Щоправда, не дуже мені те “золото” подобалося. Подобалася зовсім інша дивовижа, якої ні в кого в селищі не бачила. “Сліди”. Жінки-киянки одягали на ноги в босоніжки чи туфлі прозорі напівшкарпетки, які називалися “слідами”. Так хотілося скоріше вирости й собі їх носити! Бо це було — щось...

СВЯТО ДУШІ — ПОЇЗДКА ДО КІЄВА

— Ось доживемо до літа — поїдемо до Києва, —

Давно вже я — міська людина, киянка. Більше прожито в столиці, ніж у рідному селі. Не глухомань якась — 65 кілометрів від Києва! Але “сільських” комплексів устигла надбати чимало. Тепер вони такі смішні. Смішно й те, як сприймалось усе, пов’язане з Великим Містом, з Києвом, центром Усесвіту.

Звідки перебільшення певних вражень? Бо в нас — разюча різниця між якістю життя у містах і в сільській місцевості. Споконвіку село було скривдженим, упослідженим. А

обіцяли нам із братом батьки. Як довго чекати — здавалося тоді. Час у дитинстві тягнеться, надто, коли чекаєш на щось приємне. Але ж — у сам Київ поїдемо! — гріла думка.

Так, це — велика подія життя. Нею снилися-мріялося. Поїхати в Київ — як потрапити в іншу реальність, в інший вимір.

Чи забудуться ті світанки, коли будили нас на перший автобус? Особливі пахощі зачаєно чекали на дворі, снувався туманець і чомусь у повітрі відчувалася якась гіркотність. А попереду — цілісний день, ціла вічність і — Київ!

Тепер я знаю: диво — це дистанція, це те, що ти сама намріяла-наговорила собі. Очуднення буденного — це романтизм. Хіба ж можна прожити без романтики? Інакше світ стає прісним і пісним.

Тепер уже, по стількох роках життя у Києві, наче й звикла до Міста. Один знайомий філософ розповідав мені: буквально відчуває, як у Києві струм історії пронизує його. Розумію: зі мною — те саме.

У ЛІСІ ЛЮДЕЙ

Уперше в Києві самотійно — років у сімнадцять. Ледве відважилася поїхати. Суцільна дезорієнтація. Кругом повнісінько людей, усі кудись поспішають, метушаться. Стоїть, боїться рухатися моя перелякана душа в переляканому тілі. А переляк — бо зовсім не знаю Міста, маршрутів транспорту, і нікому ме-

не взяти за руку й повести омріяною столицею. Ні родичів, ні знайомих. Переляк ще й тому, бо здається: усе роблю не так. Не так іду вулицею, не так заходжу до тролейбуса, не так “пробиваю” талона, не так стаю на ескалатор. І всі кругом, упевнена, підсміюються, мовляв, подивіться на неї: вона ж — селючка... така розгублена, перелякана, ха-ха. А тут ще й зателефонувати треба — знову стрес! Підходжу до таксофона, вивчаю інструкцію: “Підніміть трубку”, — піднімаю. “Опустіть монету...” — опускаю. Усе по порядку, як написано. Занімівши, слухаю зумер, мало не вся влізаю в слухавку: а раптом не почую, що мені говорять. І знову здається: цілий Київ завмер, дивлячись на мене. Мовляв, цікаво, як там вона дасть собі раду?

Почувалася патешням, що випало із гнізда. Може, комусь простіше далася столиця, без стресів. Я ж просто призначувалася до її огрому, тлуму, суєти, шуму і шарварку.

ОДНІЮ НОГОЮ КИЯНКА...

Побутує думка: провінціали завжди завойовують столицю. Не знаю, хто як, а я просто приїхала до Києва вступати до університету. Дивом удалося стати студенткою з першої спроби, хоча була “золотою медалісткою”. Але ж могло й не пощастити. І почалося освоєння столиці — способу її життя, вписування в її площі, парки, театри і біб-

попередній режим, хоч і проголосив, було, “змичку міста і села”, нещадно експлуатував селян, випікаючи на них у той чи інший спосіб тавро меншовартості. “Селюк”, “когут” — далеко не всі образливі слова, що їх чують донині люди з сіл, які опиняються в місті. Тим-то з’являються в багатьох ізпоміж них стійкі комплекси. Аби позбутися їх, намагаються одразу ж “перекрашувати”: одягатися, як “городські”, розмовляти — теж “по-городському”, себто, не по-українськи. Ох, і давнє ж коріння цих комплексів...

ліотеки. Книги — це те, від чого завжди замирала моя душа. Дуже хотілося вчитися. Нині з усміхом пригадую: перед пам’ятником Шевченкові в університетському скверіку подумки обіцяла Тарасові Григоровичу добре вчитися. Яка сакралізація моменту! — коментую нині. Так само мовчки обіцяла собі (ніхто не напоумлював, — сама) не розмовляти в Києві — за жодних обставин — суржиком. Інерідною мовою. Національне виховання в родині? Вистачило однієї фрази батька: “Такий-то не встиг ще до Києва доїхати — а вже “штокає” та “какає”. Фраза засіла в підсвідомості. Відчувала: заговорю по-чужому — відразу стану чужою самій собі. І чесно скажу: з 1971-го року і донині ніхто криво не зреагував на мою українську мову. Звісно, вона літературна, а не капосний суржик. Навпаки, — всі також намагаються зі мною розмовляти українською, бідкаючись, що не можуть “так чисто”. Я ж захожую: “У вас чудово виходить. А не говоримете — не буде практики”. Знаю одне: я людина, яка хоче себе поважати. Не уявляю, як можна танцювати під чужу дудку. Я ж — у себе вдома, на рідній землі, що справіку належала українцям. І нікому не повинна доводити, що маю право на те, аби жити й дихати. Не поважатимеш себе — то й світ зневажатиме. Приїхали чешки вивчати українську до Києва, запитують: як же її вчити, коли не-

має мовного середовища? Мабуть, вам самим, українцям, вона не потрібна.

Мова повинна обволікати тебе, западати у пам’ять і підсвідомість новими словами й зворотами. Мовою треба дихати, плакати й сміятися, пестити повітря й серце. І відразу переконаєшся: це справді невичерпне море! І твоє багатство, яке передалося у спадок. Скільки триватиме наша хвороба самозневаги? І ніякий уряд, жоден закон не вирішать внутрішніх проблем кожного з нас, зокрема проблеми гідності й честі.

“ПАВУКИ У БАНЦІ”?

Закінчила університет — і, як усі (так, це правда: ніхто не хотів повертатися “у провінцію”), прагну залишитися в столиці. Немає, щоб гайнути десь у глухомань — “піднімати культуру”. “Народні вчителі” виродилися в наших широтах. Але нікому в Києві не потрібен свіжоспечений фахівець із української мови. Навіть із “червоним” дипломом! Стільки райвно оббігала — ніхто не бере себе поважати. Не уявляю, як можна танцювати під чужу дудку. Я ж — у себе вдома, на рідній землі, що справіку належала українцям. І нікому не повинна доводити, що маю право на те, аби жити й дихати. Не поважатимеш себе — то й світ зневажатиме. Приїхали чешки вивчати українську до Києва, запитують: як же її вчити, коли не-

Зрештою, опинилася я в одній із київських шкіл. Із російською мовою викла-

дання. Я ж — учителька української. Тим-то директорка — іде 1976-й рік — настійливо рекомендує розмовляти з учнями на перервах російською, “как делают ваши коллеги-украинисты”. Хоча я боялася її, авторитарної і лихого жінки, та не могла послухатися. “Невже ви хочете, — запитую її, — щоб учила учнів своїх дворушності?” Героїнею, справжнім бійцем-борцем, я ніколи, на жаль, не була. Та намагалася бути чесною з собою. Моя короткотривала педагогічна діяльність — ціла повчально-драматична сторінка мого київського життя. У школі вперше наслухалася матюків — від учнів. Слава Богу, не на мою адресу. Волосся дибки ставало — не могла спати. Мої батьки-вчителі ніколи подібного на своєму віку не чули. Принаймні ще тридцять років тому. Учителка біології, зачинившись зі мною в “підсобці”, радила якнайшвидше тікати зі школи, із Києва — “коли хочеш живою зостатися...” І все розповідала мені про павуків у банці — це, мовляв, і є життя у великому місті. Прочитала цілу лекцію про наслідки скупчення людей, про психічні переваження, скорочення тривалості життя.

Тікати з Києва? Такими зусиллями “здобутого”? Я ж так полюбила це місто на горах. Мені подобалося бути тут непомітною, анонімною. Саме тоді виникає особливе відчуття свободи, відповідальності, вибору. Знаю: мій моральний закон — відповідальність за власні дії і вчинки — не у віданні сусідів, не під їхнім тиском, а в мені самій і наді мною. Саме тому ніколи не викину папірчик на вулиці поза урною, не зірву листочок із дерева — бо я в себе вдома. А в себе вдома (та хіба тільки вдома?) не сміятися, а плакати чистоту. І коли бачу, як чоловіки чвиркають, спльовують на землю, коли вітер жене сміття асфальтом, коли чую лайку, що оскверняє людину, — досі, ось уже стільки років, не можу звикнути до цього. Мені соромно.

Ми кажемо — Європа, європейський вибір. Це — не просто абстракція. Це — спосіб життя, життя повсякденного, звичайного. Заходити туди, де написано: “Вхід”, а виходити там, де написано: “Вихід”. Спершу випускати людей із вагона транспорту, а потім уже заходити в салон. Рухатися праворуч, не йти проти руху. Притримувати двері — щоб не здригався за тобою весь під’їзд. Викидати сміття у відведені для цього місця і не виливати зіпсований суп до сміттєпроводу. Нарешті, поставити перед собою дзеркало й запитати себе: ХТО Я? ЗВІДКИ? ЧОМУ Я НА ЦІЙ ЗЕМЛІ, У ЦЬОМУ МІСТІ? Вічні наші, “прокляті” запитання...

І тоді все стане на свої місця. Інакше — навіщо таємниця життя? Чи в Києві, чи в Римі, чи в глухом селі — будь-де, куди помістив тебе Бог?

• Людмила ТАРАН

КОНФЛІКТ

Насипати дамбу росіяни розпочали невдовзі після підписання ялтинських угод про Єдиний економічний простір і ведуть роботи високими темпами: щодня просуваються на 120—150 метрів. Поки що дамба будувється на території Росії, але ж кожному зрозуміло, що вони не зупиняться, досягнувши умовної лінії державного кордону, що мета будівництва — з'єднати український острів із російським суходолом і, можна припустити, щоб установити на ньому свій прикордонний пост. За інформацією з російських джерел, на Тузлі планують розмістити один із новоросійських прикордонних загонів. І це не безпідставні припущення: на острові виявлено геодезичний знак, установлений росіянами напередодні початку спорудження дамби, що вказує: спорудження дамби орієнтоване на острів. А потім Тузлу відвідали емісари Росії, що назвалися тележурналістами, які запитували місцевих мешканців, чи не хотіли б ті поміняти громадянство — з українського на російське.

А чого ж чекали українські державці від Москви?

Щоб та визнала, що хоче відібрати контроль України над Керченською протокою: адже, хто володіє Тузлою, той контролює прохід чийх завгодно кораблів і суден із Чорного в Азовське море?

Чи щоб Москва визнала, що її заздрощі беруть, бо Україна отримує близько 200 мільйонів доларів на рік за пропуск до 9000 суден через Керченську протоку, а платити здебільшого мусить Росія?

Чи щоб блокам'яна підтвердила, що не хоче визнати колишній радянський кордон через те, що тоді Україна отримує до 70 відсотків акваторії Азовського моря, де відкрито 125 перспективних малих родовищ нафти і газу, та матиме домінуюче право вилову риби?

На жаль, українські державці поведуть себе не як лідери незалежної держави і її патріоти, а як боязливі васали Москви. Уряд, зокрема Міністерство закордонних справ, реагує мляво — аби чогось не трапилося, аби не загострювати ситуації. Але ж давно відомо, що сила рахується лише із силою. Тільки-но український прикордонний пост було перетворено на заставу, підсилено кількісно й технічно, а прикордонники почали “психологічні” навчання, як захищати доручену ділянку кордону, то російські будівельники, за свідченням народного депутата Ігоря Осташа, припинили будівельні роботи і звернулися до російської влади з вимогою гарантувати їхню безпеку. Та коли наші прикордонники отримали наказ у випадку порушення кордону бойовою зброєю не застосовувати, будівництво відновилося з початковими темпами.

Президент України Леонід Кучма тривалий час відмовчався, коли вся Україна, занепокоєна діями Москви, стривожено гула. І тільки після обговорення проблем українсько-російських взаємин у Верховній Раді, коли була ухвалена заява з приводу подій біля острова Тузла, у Леоніда Даниловича з'явився дар мови. Відповідаючи на запитання журналістів у Дніпропетровську, він розцінив дії Росії як *недоброзичливі* (не посмів сказати, що це — грубе порушення міжнародної практики). І тут же вибачливо додав:

МОСКВА ЗАВ'ЯЗУЄ ВУЗЛИ НАВКОЛО НАШОЇ ТУЗЛИ

Останнім часом громадська думка в Україні стривожена проблемами острова Коса Тузла в Керченській протоці, яка відділяє український Крим від російського Таманського півострова. Ці проблеми у прикордонній зоні створені нашою північною сусідкою Російською Федерацією, яка несподівано, без попередження та узгодження з українською стороною, як це б годилося за міжнародними правилами, почала 29 вересня від свого берега зводити дамбу в напрямку до берега нашого.

Що ж є острів Тузла та чому ця вузька смужка суходолу посеред Керченської протоки викликала такі сильні прикордонні пристрасті?

Коса Тузла була на початку минулого століття з'єднана з Таманським півостровом, аж поки сильний шторм не вимив чотирикілометрову проміну між Тузлою і Таманню. Піщана смуга суходолу завдовжки до 7 кілометрів і завширшки до 500 метрів стала островом. 1941 року радянські правителі вивели Тузлу зі складу Краснодарського краю й адміністративно підпорядкували Криму, який 1954 року став частиною Української УРСР, а по відновленню української державності — територією незалежної України. На острові розташовані пансіонати Керченського торгового порту і рибальського комбінату, український прикордонний пост, живе близько тридцяти сімей рибалок — громадян України.

“Я переконаний, що ніякого механічного порушення кордону з Україною не буде” (боронь Боже, образити правителя Росії Путіна). А міг би на самому початку вивити твердість, принаймні серйозно переговорити зі своїм “другом” Путіним і добитися припинення московської провокації. Та, як завжди, наш гарант вирішив за краще бути осторонь.

Щоправда, міністра закордонних справ України Грищенка відрядили до Москви, щоб із перших рук отримати відповідні пояснення. Нічого конкретного, по суті, йому не сказали. Однак домовилися продовжити переговори в Києві 30 жовтня. На той час, якщо спорудження дамби вестиметься нинішніми темпами (а в цьому ніхто не сумнівається), вона з'єднає таманський берег із Тузлою. Президент, як завжди у критичні моменти, “умив руки”, покинувши Україну майже на два тижні: з 20 по 31 жовтня він перебував з візитом у країнах Латинської Америки. Дуже зручна позиція: якщо й трапиться щось неприємне вдома, якщо Росія відкрає шмат української території, то нібито Президент до цього непричетний, бо відбувалося все без його участі. Лідери інших країн у разі виникнення екстремальних ситуацій переривають найважливіші візити і поспішають у свою країну — відчувують власну відповідальність за те, що діється при них і без них.

На жаль, відносини України з Росією далеко не безжмарні. Зокрема з часу відновлення української незалежності залишається й досі відкритим визначення кордону по Азовському морю. У договорі про державний кордон між двома країнами, підписаному на початку нинішнього року Путіним і Кучмою, узгоджена була тільки сухопутна його частина; акваторія ж Азовського моря і Керченської протоки визнані внутрішніми водами держав. Як ділити ці води — спільного погляду не знайдено. Росія хотіла б поділити акваторію тільки по дну, а Україна слушно наполягає, щоб ділити і по поверхні. Такий підхід не в інтересах Росії. І ось тут питання про Тузлу стає стратегічним, бо хто володіє цим островом, той володіє всім.

З усього сказаного випливає: у Росії конкретний приціл — використовувати прикордонну неврегульованість, відхопити шмат української території. Порушення норм міжнародного життя її мало обходить, оскільки вони певнені: ні Європа, ні Америка не будуть дражнити російського ведмеда заради якоїсь української коси, що ста-

не російською. Скоріше за все, вони, якщо й відреагують, то в загальних фразах, які нікого ні до чого не зобов'язують.

Україна ж навряд чи застосує зброю для оборони своєї території, про що вже дала зрозуміти. Президент же Кучма виявляє дивну толерантність (може, негласно все вже погоджено з Путіним — не вперше Леоніду Даниловичу “здавати” українські інтереси).

Ось тут вдумливий українець укотре пошкодує, що свого часу лідери його держави віддали Росії тактичну ядерну зброю (кілька ракет, які зайняли б оборону, були б найкращим стримуючим фактором), а за нею — і стратегічну. Навзамін отримали голу декларацію США і Росії гарантувати територіальну цілісність нашої держави. Цим папірцем, звісно ж, кордону не прикрити і ласого до нашої території не відлякати.

Прикордонний конфлікт на Азові, що назріває, не варто відривати від підписання угод про створення Єдиного Економічного Простору. Ці документи має ще ратифікувати Верховна Рада, а зробити це в нинішній ситуації дуже непросто. Росія, побудувавши дамбу і поставивши цим українську громадськість перед фактом, може відмовитися від намірів пересунути свій кордон на територію нашої держави. Зрозуміло, в обмін на ратифікацію “єєпнутих” угод. Але тоді територіальні претензії і посягання Москви будуть задоволені автоматично: адже в передбаченому угодами єдиному регулюючому наднаціональному органі, рішення якого обов'язкове до виконання всіма сторонами, Росія одноосібно матиме понад 80 % голосів. Отже, одноосібно прийматиме будь-яке рішення. Україна ж одноосібно має його виконати. Тому, можна припустити, що вузли, що їх затягує Москва навколо Тузли, — тільки початок. На черзі може постати Крим, на який Росія давно роззявляє рота, та й уся Україна може потрапити у приготовлений нею зашморк.

Словом, виходить, як у прислів'ї: не вмер Гаврило, так галушкою задавило. Так було завжди, коли українські провідники не мали національного стрижня та не відстоювали національних інтересів. Так буде доти, доки український народ терпітиме на чолі держави неукраїнську владу. І все ж таки, скільки мотузці не витися, кінець буде.

Тільки коли б то швидше...

• Віталій КАРПЕНКО

КОМЕНТАР

Павло МОВЧАН, “Наша Україна”: “Я цікавлюся астрологією — не метафізичною її стороною. Наступний рік збігається із 12-річним циклом, який є алгоритмом Росії, — вона воює кожні 12 років. Це не мої спостереження, вони зафіксовані астрологами. Я глибоко переконаний, що це має відношення до України. Не якась абстрактна війна, а та, що вже починається. Не знаю, в якій вона перелетиться формати, але це одночасно війна проти Кучми — внутрішня. Усі розуміють, що без санкцій першої особи ніхто нічого б не будував. Блеф може тривати скільки завгодно, та Путін змушений буде визнати, що дамбу він погодив із Кучмою. Зовнішній сюжет можна залагодити протягом години, для цього є європейські структури, мене більше цікавить внутрішній. Поблизу Тузли зробити корекції природа, море вже двічі змивало дамбу, змие і втретє. Тимчасова споруда, яка носить політичний характер, виборчий; Росія ферментує на виключно імперіалістичних амбіціях.

Мені ж цікаво знати, чи фінансуємо ми наступного року СБУ, Раді Нацбезпеки, інші структури, покликані захищати країну. Після того, що сталося біля Тузли, їх, виходить, треба анулювати”.

Борис ТАРАСЮК, “Наша Україна”: “Я не хотів би говорити про драматичні сценарії, хоча їх, звичайно, не можна виключати. Думаю, що в російської сторони вистачить мудрості та зваженості для того, щоб не довести ситуацію до крайньої. Якщо ж безчинство не буде припинено, то Україна повинна скористатися своїм правом — згідно з міжнародним правом — на самооборону, бо порушення кордону можна розцінювати не інакше, як акт агресії.

Звертання до третейського судді у міжнародних структурах відбувається відповідно до звичайної дипломатичної практики — МЗС готує подання, починається процедура розгляду. Наше МЗС цього ще не зробило, бо не було факту порушення кордону. З приводу того, що відбувається, можна порушувати справу за статтею п'ятою “Про державний кордон”, вона передбачає домовленості сторін у випадку виникнення проблем на суміжних морських просторах”.

• Л. П.

РІК РОСІЇ

«ЛЕТІВ ПУТІН, ПОБАЧИВ ОСТРІВ...»

— У нас у Керчі розповідають анекдот: мовляв, пролітав Путін над морем, бачить: внизу — смужка землі, і візуально начебто ближча до Росії. Відтоді й почалася історія навколо Тузли. Хоча насправді ситуація дуже серйозна, тривога наростає щодня, люди хвилюються, — розповіла у телефонній розмові Ольга АРХИПЕНКО, керівник відділу внутрішньої політики Керченського міськвиконкому.

— Зараз у Керчі немає сім'ї, яка б не переймалася цією проблемою. З Росією нас пов'язує багато що, врешті, ні для кого не є таємницею, що місто завжди було прихильним до неї. Але сьогодні до всіх нормальних людей прийшло усвідомлення: це — наша територія, і вона повинна залишитися українською. У багатьох тутешніх людей батьки мешкають у Тамані, звідти кажуть: берег і справді варто б укріпити, він зсувається. Може, й треба, але чому б перед тим не узгодити, чому всі роботи відбуваються без жодних попереджень? Справжньою ж причиною будівництва всі називають Керч-Єнікальський канал — його контролює Керченський порт. Азовське море — дуже мілке, тому всі судна плывуть через канал. Щорічно це дає Україні 200 мільйонів доларів. Зрозуміло, що російська сторона дуже зацікавлена у контролі над цим водним шляхом.

— **Громадськість, політичні організації якось виявляють свій протест?**

— Праві організації теж представлені в Керчі, але наразі жодних мітингів чи інших акцій у нас не відбулося, хоча це не означає, що всі спокійні.

У посольстві Росії в Києві розмовляли на тему Тузли відмовилися: “Ми не робимо жодних заяв. Чекайте зустрічі двох міністрів МЗС 30 жовтня”. Але 21 жовтня Віктор Черномірдин заявив, що “Україна надміру політизує ситуацію навколо Тузли”.

Наразі наші дипломати дочекалися прохання Кремля надати карти й інші документи, що засвідчують очевидні речі — приналежність Тузли до України, одночасно стверджуючи, що таких документів немає.

Коментар із приводу політолога Максима Стріхи:

— Ситуація від початку вражала абсурдністю: відразу було зрозуміло, що козачий схід почне споруджувати дамбу зовсім не з санкції краснодарської влади, для цього потрібна вказівка Кремля. Недарма ж на будівництво витрачаються великі кошти. Важко припустити, що про дамбу не повідомили вищу українську владу — інакше реакція Кучми була б різкішою. Його довге мовчання, порушення тільки тоді, коли до нашого берега залишилося зовсім небагато, свідчить на користь припущень про таємну домовленість між Кучмою і Путіним на острові Бірючий. Адже зрозуміло, що втрата Тузли — це втрата Керчі.

Сьогодні ж складається враження, що, протверезівши, наш Президент раптом зрозумів, що зробив. Інакше українські прикордонники давно отримали б команду здати Тузлу. Тим часом, напевне, була команда відповідно зреагувати Верховній Раді, невідповідно спікер Литвин погодився на те, щоб делегацію депутатів на Тузлу очолив “бютівець” А. Матвієнко.

Зрозуміло, що настане момент, коли росіяни перейдуть буй, а теперішня ситуація дозволяє їхнім військовим лише протягом 10 хвилин узяти під свій контроль Тузлу, а й протягом півгодини — й увесь Севастополь. Тут усе залежить від того, наскільки Путін готовий іти до кінця. Угоди про кордон саме у тому місці немає, і тому українській стороні не варто особливо розраховувати на підтримку світової громадськості. Принаймні я маю стосовно цього великий сумнів. Якщо досі Японії не повернуті Південні Курили, то годі сподіватися, що світ обуриться через якийсь маленький український острів.

• Людмила ПУСТЕЛЬНИК

Біля сільського храму зібралася чимала громада. Люди з цікавістю роздивлялися великого хреста, якого напередодні неподалік від входу, встановили Григорій Оленич, Павло Скрипка та Бондаренко. На церковні сходи раз по раз піднімалися оратори, всі слухали уважно, над натовпом то здіймалися схвальні вигуки, то западала напружена тиша, в Глodosах давно вже не чули такого, мабуть, із кінця 20-х, коли село підхопила потужна хвиля національно-визвольного піднесення. Сільський староста Семен Василяк надав слово вчительці з Новоукраїнки Параскові Березняк, їхній землячці — уродженці Глodos, яка тепер мала садибу в ближньому селі Козакова Балка. Це вона, ходячи від хати до хати, складала список розстріляних і репресованих більшовиками (таких набралось більше 200), у пам'ять яких і був установлений хрест біля сільського храму.

— Цей хрест повинен нагадувати про могили тих, хто похований без релігійного обряду, розстріляних, розкуркулених, вигнаних із рідної землі, репресованих, тих, хто помер при радянській владі, коли закривалися храми і заборонялася релігія, — промовляла Парасковія Герасимівна.

Можливо, вона говорила щось іще, але саме цю цінну зберіг протокол допиту сільського військового округу, який відбувся кілька років тому. Бо те, що діялося в храмі села Глodos Новоукраїнського району, відбувалося не на початку 90-х, коли подібні вшанування пам'яті репресованих були вже звичним явищем, а на Покрову 1942-го, під час окупації.

Після мітингу і панахиди на квартирі місцевого священика відбувся поминальний обід.

**“ДО СВОЄЇ СМЕРТІ
БУДУ ПЕРЕДАВАТИ
УКРАЇНСЬКІ ІДЕЇ ВАМ,
МОЛОДИМ...”**

Парасковія Березняк народилася, як писали слідчі у протоколах, у куркульській сім'ї. Як свідчить довідка із Глodosької сільради, її батьки мали пару коней, одну корову, п'ять десятин землі та 11 душ сім'ї. Отож, наврод чи вони були багатими. Очевидно, звичайна українська родина, яка залишалася носієм природної національної свідомості, незалежно від матеріальних статків, у ті часи просто не могла не називатися куркульською. Один із братів — Григорій — служив у петлюрівському війську, інший — Василь, мабуть, таки нажив трохи добра, бо в 30-х роках був розкуркулений. Парасковія, котра ще до революції закінчила Єлисаветградську гімназію та Петербурзькі вищі педагогічні курси, учителювала у рідному селі. Ще в 1918—1919 роках вона брала участь у заходах “Просвіти”, виступала у виставах, організованих просвітнянським драмгуртком, залучала до його роботи школярів, працювала з талановитими дітьми.

Її чоловік, Максим Березняк, сільський агроном, у кінці 20-х арештовувався органами ДПУ нібито за участь у СВУ, але незабаром повернувся додому. Та довгого віку не зазнав — у квітні 33-го він помер, імовірно, від голоду. Парасковія перебралася у Новоукраїнку, де викладала математику в школах № 4 і 6 і навіть навчала партійних активістів у радпартшколі. Отож, мала широкі знайомства серед інтелігенції району. Не дивно, що, коли комуністична влада під натиском ні-

мецьких військ змушена була відступити, Парасковія Герасимівна опинилася якщо не в епіцентрі українського громадського життя, то близько до нього.

Дехто і досі не може позбутися стереотипу, що під час окупації активізовувались або фашистські приспівники, або комуністичне підпілля. Масова свідомість, не без допомоги проросійськи налаштованих “державців”, дуже мляво виявляє готовність визнавати: українська національно свідомо громадськість сподівалася на свою державність, отож, безоглядно виходила на про, намагаючись утвердити наші національні цінності. Ці процеси тривали не лише на Західних теренах, а скрізь в Україні, в тому числі, й у Криму. У нашій області, і далі на Схід, їх стимулювали прибулі із Західної України члени ОУН, але завжди основою тих процесів був місцевий люд, котрий не втратив прагнення до самостійництва.

Тож Новоукраїнка та прилеглі села були тут не винятком, а швидше підтвердженням правила. У містечку почала виходити газета “Українець”, запрацював Комітет взаємодопомоги, куди входили всі вчителі, почала відроджуватися “Просвіта”. У місцевій поліції та управі було чимало українців, які не чинили зла своєму народові. Улітку 42-го на две-

ТА, ЩО ЗНАЛА

антифашистські прокламації, розповсюджували їх і в селах, де виступав просвітнянський драмгурток. Чи це, чи щось інше переповнило чашу терпіння німецької влади і влітку 42-го почалися масові арешти українських патріотів. Фашисти розправлялися з ними так само оперативню, як і комуністи. Парасковію Березняк тоді ще не арештували. Вона залишалася членом ради районної “Просвіти”, установчі відновлювальні збори якої відбулися в Новоукраїнці в кінці 41-го.

...У районному кінотеатрі зібралися вчителі, старшокласники, інтелігенція містечка. Виголошували запальні промови. Головою районної “Просвіти” обрали директора 6-ї школи Олексія Шпаковського. До ради товариства ввійшли Тараненко, секретар райуправи, вчитель Іван Ткаченко, Кононенко; спрямовував роботу товариства завідувач відділом народної освіти Данило Ніколенко. Тоді, на зборах, Парасковія Березняк виступала з ініціативою створення українського драмгуртка, адже мала досвід такої роботи ще з 20-х років, та й у школі, де вона працювала, діяв шкільний хор, який міг би стати базою для гуртка. На закінчення зборів прозвучав гімн “Ще не вмерла Україна” у виконанні оркестру вихованців дитбудинку № 1.

Наприкінці лютого просвітняни провели урочисте зібрання, присвячене Шевченківським дням, під час яких доповідач Данило Ніколенко характеризував Шевченка як “...основоположника української культури” (цитата з протоколу).

У справі неодноразово згадується (з боку слідчих) іще одна українська громадська організація — “Жіноча служба України”, де Березняк нібито грала не останню роль. Але Парасковія Герасимівна відмовляється від участі в ній. Натомість від слідчих не приховати, що хату і сад у Козаковій Балці, яку будували вони з чоловіком (так стверджуватиме

фото Г. Оборської

Березняк уже на схилі літ, відстоюючи свої права на будівлю), і яку забрав колгосп, із приходом німців їй удалося повернути. Колишньому сільському голові Глodosів Беринді, який (вона так вважала) нібито писав доноси більшовикам на її чоловіка, з приходом німців, на сільському святі врожая вона при людях висловила все, що про нього думала, влаштувавши йому грандіозний публічний скандал. Але, коли Бериндю і ще кількох односельців фашисти арештували, Парасковія звернулася до гестапо через знайому перекладачку — колишню вчительку, — аби їх відпустили. Бериндя залишився живий і в 46-му успішно свідчив про “зрадництво” Березняк...

Про те, що Парасковія Герасимівна була надзвичайно активною і діяльною жінкою, свідчить і той факт, що у 1943-му році вона вирішила удочерити вихованку дитячого будинку Ольгу Гуджій. У тоді вже немолододі вчительки було троє дорослих дітей, наймолодший син Юрій, котрий у 16 років добровольцем пішов на фронт — на той час служив у Червоній Армії. На суді, який узаконив опікунство Березняк над малолітньою, вона сказала фразу, яку їй потім пригадають слідчі (як і те, що вона “...внедрила среди учеников молитву за Украину и приветствие “Слава Украине!”), про те, що виростить дівчинку гідною донькою неньки-України. Аргументом проти неї послужило й те, що, вже забираючи речі дитини, вона довірливо призналася молодому співробітникові дитбудинку: “Я хоч уже й літня, але до смерті буду передавати українські ідеї вам, молодим...” Як склалася доля Ольги після арешту Парасковії Герасимівни, — невідомо.

**“ВОНА ПІДТРИМУВАЛА
ДУХ В'ЯЗНІВ...”**

У серпні 43-го її арештувало гестапо. За те, що переховувала

євреїв, сприяла їм в отриманні документів, допомагала сім'ям комуністів, носила їжу радянським військовополоненим, які знаходилися на станції Адабаш. Спочатку сиділа в Новоукраїнці, потім — Кіровоградське “СД” і німецькі табори. “Бухенвальд”, “Равенсбрук”, у листопаді 43-го її, уже непрацездатну, перевели в “Майданек”. Через півроку — знову в “Равенсбрук”, звідки почався відступ на Захід. 2 травня 1945-го їх звільнила Червона Армія. Тільки перелік таборів свідчить, який могутній дух нескореності й життєлюбства мала в собі ця жінка. Пізніше вона розповідала про це, як у таборі “Равенсбрук” разом із чешкою Колонч і югославою Водствою вони складали антифашистські вірші. Інша її співтабірниця Марія Шахова, коли вже після смерті Сталіна йтиметься про п'яту чи шосту спробу реабілітації Парасковії Березняк, свідчитиме, що вона в жахливих табірних умовах підтримувала дух в'язнів.

Я знаю, чому вона була такою. Любів до України, тим більше, усвідомлена і сформульована, дає людині певність, що вона — духовна істота, підкреслює її Божественне начало, відкриває джерела внутрішньої свободи, а значить, — дає сили вистояти і зберегти себе. Саме це почуття підштовхнуло її переховувати мешканку Новоукраїнки Цілю Мойсеївну Розіну та кількох дітей-євреїв із дитячого будинку. Лікарці Розіній вона допомогла змінити в документах національність, засвідчивши, що та — Зорінська Лідія Павлівна, на підтвердження цього Парасковія зібрала ще кілька підписів. Доньці ще однієї єврейки — Білоцерківської, віддала паспорт своєї старшої дочки Галини. У 55-му мешканка Одеси Розіна-Зорінська підтвердить це, на відміну від дружини комуніста, котра заперечуватиме діяльність допомогу з боку Березняк.

Після звільнення Парасковія

Герасимівна потрапила у госпіталь № 3351. У січні 46-го усіх, хто перебував у госпіталі, перевели у тил СРСР, вона опинилася в евакогоспіталі на станції Шебалин, звідки у березні її забрав син Юрій, котрий мешкав тоді в Одесі. Але всього лише через кілька днів після повернення у синову домівку її заарештували.

Слідство завершилося за два місяці. Військовий трибунал Київського військового округу відміряв їй 15 років виправно-трудова таборів, касаційна скарга задоволена не була. Відбувши п'ять років таборів, вона знову пише касаційну скаргу. Відповідь та сама — відмовити. Уже після смерті Сталіна, у липні 54-го, її знову відмовляють. Незабаром після цього, у серпні, засідала комісія з розгляду слідчих справ осіб, засуджених за контрреволюційні дії. Тоді реабілітували багатьох невинно засуджених. Але Парасковія Березняк до їх числа не потрапила: участь у “Просвіті”, спорудження хреста у пам'ять репресованих — такі дії радянська влада вважала злочином.

У скарзі, адресованій тодішньому депутатові Верховної Ради СРСР Сидору Ковпаку, вона напише: “У 44-му, весною, мою стареньку матір колгосп вигнав із хати, що в Козаковій Балці, вона померла самотньою у чужих

доставили у Новоукраїнку. Там мене прийняла бідна одинока старенька-інвалід Марія Двірняк, де я і знаходжуся фактично без засобів до існування”.

Для оформлення пенсії Парасковії Герасимівни потрібна була реабілітація. Але й у листопаді 55-го, ще раз розглянувши її справу, вирок залишили в силі. Відмінили його тільки через рік, та й то після цього рішення військового трибуналу КВО головний військовий прокурор Горний просить колегію Верховного суду залишити у силі вирок 46-го року. Але військова колегія визнала рішення ВТ КВО, прийняте у 56-му, законним. Парасковія Герасимівна змогла виклопотати собі пенсію. Вона хотіла повернути і садибу в Козаковій Балці, але, очевидно, смерть перешкодила цьому, бо справа уривається на кількох відмовах. Очевидно, діти не домагалися повернення собі батьківського майна.

Ставлення каральних органів СРСР до немолододі уже і фактично беззахисної жінки Парасковії Березняк, за плечима якої всього тільки й “злочинів” — просвітнянська діяльність та вшанування репресованих земляків, яскраво свідчить — для імперії любов до рідної землі була найстрашнішим злочиним. Вона викорчувувалася, випалювалася, знищувалася безжалю. То й опинилися ми в незалежній уже Україні “...душею голі догола”, розтринькали, віддали на поталу всіляким проїдисвітам свої економічні можливості, дали себе пограбувати, і стоїмо перед світом, як на посміховисько, усе ніяк не бажаючи визначитися — хто ж ми, і куди нам іти далі? Запитаймо у тисяч і тисяч таких от Парасковії, у мільйонів, замордованих голодом. Вони — наша частина (“...і мертвим, і живим, і ненародженим...”). Вони — знають.

● **Світлана ОРЕЛ,**
м. Кіровоград

Закінчення. Початок на с.

До того ж, навіть у проурядових та офіційних виданнях переважає не саможестверджує, а негативна, “мазохістська” тональність самообвинувачень. І зовсім не враховується той факт, що за публікаціями у цих виданнях судять про інформаційну політику України.

Враховуючи можливості засобів інформаційного протиборства, методи та стратегію їх застосування для досягнення переваги одною державою над іншою, а також і ситуацію, яка склалася в Україні сьогодні, можна зробити висновок, що проти нашої держави уже розпочата і широкомасштабно ведеться інформаційна війна.

ОЗНАКИ ПОРАЗКИ

У цій війні перевага не на боці України, що підтверджується виникненням характерних ознак нашої поразки в структурах влади, виробництва і в інших напрямках.

Основними ознаками поразки в соціальному інформаційному протиборстві є:

— переведення частини ворожої системи в структуру системи переможця (передусім вивезення найбільш цінного людського матеріалу);

— повне порушення тієї частини структури, яка відповідає за безпеку системи (руйнування армії, спеціальних служб);

— руйнування тієї частини структури, що відповідає за відновлення елементів і структур підсистеми безпеки (руйнування виробництва, наукових центрів, системи освіти, заборона розробок перспективних видів зброї);

— руйнування і знищення тієї частини структури, яка не може бути використана переможцем у власних цілях.

Як бачимо, ці ознаки збігаються з ознаками поразки у звичайній війні.

Цей підхід підкреслює інтелектуальну сутність інформаційного протиборства, яке полягає в досягненні можливості маніпулювати противником у своїх інтересах. Цю думку Сунь-Цзи висловив так: добре б'ється той, хто керує противником і не дає йому керувати собою [3].

Необхідно усвідомити, що поразка у цій війні має для України так само тяжкі наслідки, як і від поразки при веденні війни звичайними збройними засобами. У цій війні теж є жертви, у тому числі й людські. У цьому можна впевнитись, ознайомившись із статистикою — кількість населення нашої країни зменшується.

Крім того, ігнорування розробки та впровадження конструктивних заходів протидії інформаційно-психологічному впливу, використання традиційних чи застарілих організаційних механізмів і структур можуть привести до мізерних результатів і застою навіть у тих організаціях, що створювалися для вирішення важливих державних задач.

Якщо врахувати той факт, що основу будь-якої організаційної системи складають люди, мотивація діяльності яких базується

на їхніх фізіологічних, соціальних та інформаційних потребах, то продуктивне, правильно розраховане застосування інформаційної зброї у визначеному організаційному середовищі впливає на рівень безпеки усієї держави.

Науково-технічний прогрес в області інформаційних технологій, розвиток засобів масової інформації, вільний обмін ідеями й цінностями створили безпрецедентні можливості для розгрома супротивника за допомогою нетрадиційних засобів, які фізично не руйнують матеріальних ресурсів переможця.

України як стан захищеності життєво важливих інтересів особи, суспільства та держави від внутрішніх і зовнішніх загроз є необхідною умовою збереження та примноження духовних і матеріальних цінностей [1].

Головними об'єктами національної безпеки є:

— громадянин — його права й свободи;

— суспільство — його духовні та матеріальні цінності;

— держава — її конституційний лад, суверенітет, територіальна цілісність і недоторканність кордонів [1].

З діалектичного аспекту

ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРОТИБОРСТВО — СУЧАСНИЙ ВИД ВЕДЕННЯ НЕОГОЛОШЕНОЇ ВІЙНИ

ного. Цей широкомасштабний фронт боротьби не можна локалізувати ні національними кордонами, ні всякого роду заборонами.

Особливість сучасного етапу міждержавних відносин полягає в необхідності розуміння вищими органами керівництва не тільки того, що загрози безпеки держави можуть бути внутрішніми, але і крайньої небезпеки таких загроз, які обумовлені прихованими формами їхнього розвитку й можливістю їх раптового широкомасштабного прояву.

При цьому значну небезпеку несуть неkoordinовані свавільні дії різних владних структур: органів державного керівництва, міністерств і відомств, великих банків, компаній і фірм, що переслідують свої вузьковідомчі (корпоративні) інтереси на шкоду загальнодержавним.

Крім того, серйозну загрозу може становити діяльність політичних партій, релігійних конфесій і тоталітарних сект, які намагаються радикальним чином, на догоду своїм непомірним амбіціям, нав'язати суспільству авантюристичні й ідеологічні погляди й доктрини в умовах розмитості національної ідеї та концепції державного розвитку.

Таким чином, головним джерелом загроз безпеці може стати внутрішнє організаційне середовище держави, яке знаходиться під впливом супротивника.

Тому проблема захисту від засобів ведення інформаційно-психологічного впливу, що забезпечує безпеку держави і його збройних сил, зводиться в кінцевому рахунку до синтезування такого організаційного середовища, яке б дозволяло організаційній системі виживати в найскладніших умовах і чуйно реагувати на будь-які загрози, що виникають як в середині організаційної системи, так і поза нею, уміло використовувати можливості для прогресивного розвитку.

ЧИ ЗАХИЩЕНИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПРОСТІР

Національна безпека

випливає така обов'язкова умова розвитку українського суспільства, як інтенсивне розгортання процесів інформатизації. Потрібно повніше врахувати світовий досвід і розвивати всебічне співробітництво у цій сфері з країнами, які першими досягли фази “інформаційного суспільства”. Відставання в інформатизації загрожує небезпечною залишитись на узбіччі світового розвитку й перетворитися із суб'єкта міжнародних стосунків у їхній об'єкт. У сфері оборони розгортання процесу використання нових інформаційних технологій має забезпечити кількісну перевагу над будь-яким евентуальним противником у зборі та обробці інформації, її передачі та прийнятті рішень, доведені завдань до підлеглих сил і засобів та у гарантованій нейтралізації джерел загроз із мінімальними витратами [3].

Не менше значення для України мають і соціальні аспекти інформаційної війни. У зв'язку з цим на шляху потоку інформації слід поставити ефективний “фільтр” у вигляді аналітичних структур, які здатні були б своєчасно виявляти інформацію, використання якої може привести до негативних наслідків. Не меншого значення набуває потреба створення власних органів, спроможних ефективно впливати інформацією у сфері міжнародних стосунків і в оборонній сфері. Слід постійно пам'ятати, що чим більшими інформаційними можливостями володіє країна, тим вигідніше за інших однакових умов вона може досягти стратегічних переваг [3].

Складність і вразливість положення України (включаючи всі її найважливіші суспільні й державні інститути), що перебуває на етапі соціально-організаційних перетворень, роблять надзвичайно актуальними завдання, пов'язані з дослідженнями питань синтезу життєздатного організаційного середовища, підвищення ефективності систем керування різного призначення. Першорядне значення вони мають у сфері забезпечення безпеки держави, суспільства й особистості.

Малюнок П. Сігули

Вирішення проблеми синтезу життєздатності організаційного середовища і вироблення ефективних способів протидії загрозам національної безпеки можливе тільки на основі системного підходу, що забезпечує комплексне використання математичних моделей і методів загальної теорії керування, застосовуваних у різних сферах діяльності (політичній, соціальній, економічній, технічній і військової), з урахуванням досвіду побудови організаційних структур у передових країнах світу.

Таким чином, подальший розвиток концепції національної безпеки України з урахуванням ускладнення геополітичної обстановки можливий тільки на основі вивчення організаційного аспекту забезпечення взаємної безпеки й вирішення проблеми “організаційної зброї”.

На початку вересня 2000 року в Нью-Йорку відбулося помпезне засідання ООН “Саміт Тисячоліття”. З ініціативи Президента України в рамках Саміту пройшло ювілейне засідання Ради Безпеки ООН. Навіть формальний аналіз підсумкової резолюції цього засідання переконливо свідчить, що на порозі XXI сторіччя світове співтовариство переконалося в неможливості застосування ядерної зброї і стало активно шукати виправдання використанню різних нетрадиційних засобів і форм протиборства, а не зухвалих фізичних руйнувань.

Певною мірою це обумовлює необхідність перегляду всіма провідними і середніми державами (якою є і Україна) воєнно-стратегічних концепцій національної безпеки, зовнішньополітичної діяльності, військових доктрин і планів будівництва й застосування збройних сил.

Приблизно з 2010 р. почнеться перехід від енергетичної епохи до інформаційної. Вона стане основою не тільки всіх сфер життя на Землі, але й основою воєн майбутнього. “Сімка” найбільш високорозвинених країн світу (США, Канада, Великобританія, Німеччи-

на, Франція, Японія, Китай) уже в 2020—2030 рр. міцно увійде в цю стадію розвитку і відірветься від інших країн на десятки років.

БАТЬКІВСЬКЕ КОРІННЯ ЗАХИСТИТЬ...

Тим країнам, які з різних причин залишаються на передньому поприщі військового протиборства і не можуть створити свою захищену інфраструктуру, необхідно використовувати міжнародне співробітництво з метою вироблення й прийняття міжнародних правових документів, які дозволяють підтримувати інформаційну безпеку в умовах переходу економіки на новий рівень розвитку.

Проблема забезпечення колективної безпеки держав у сучасному багатополарному світі не може бути осмислена й вирішена без глибокого аналізу й обліку організаційного аспекту, оскільки способи організації чи організаційні структури існуючих систем персональної, суспільної та національної (державної) безпеки визначають як ефективність, так і функціональну стійкість даних систем. Отже, системостворюючим фактором, що визначає рівень національної безпеки і першочергових спроб, які піддаються керуванню з боку супротивника, є “організаційна безпека” держави.

Для вирішення цих проблем необхідно об'єднати зусилля державних, громадських і релігійних організацій, особливо зі статусом міжнародних, як в Україні, так і за її межами.

Робота повинна бути спрямована в першу чергу на:

1. Сформування державної національної ідеології.

2. Формування громадянського суспільства з метою створення балансу духовних інтересів, свобод і обов'язків.

3. Відновлення й збереження духовно-культурного генотипу української нації, створення пріоритетних умов для її розвитку.

4. Сприяння розвитку громадських організацій, створенню соціальних груп

для формування специфічних групових інтересів і духовних цінностей із метою реалізації громадянами своїх потреб.

Найбільш удалим програмним варіантом у цьому випадку може бути відновлення українських козацьких формувань.

Історичні досягнення українських козаків у минулому безперечні. Організації, які створюються за козацькими звичаями, можуть відновити козацький дух українського народу, об'єднати його навколо національної державотворчої ідеї, тому що козак є братом, радником, охоронцем і помічником одночасно для кожної душі, це стан душі, яка підвладна й залежна тільки від Господа Бога, бо ж Він її — Творець і є “Твердиня вічна!” (Ісаїя 26 : 4). Козацтво — то не є “партія”, окрема частка (англ.), козацтво — то є спільнота братів і сестер, об'єднаних у ДУСІ й ІСТИНІ БОЖІЙ задля досягнення на рідній землі стану щасливого й самодостатнього життя — Царства Божого. Козацтво — то є військо земне від ВІЙСЬКА Небесного, очолюване самим Архистратигом Михаїлом — покровителем України, яка знаходиться під Покровом Заступниці нашої — Божої Матері, Цариці Небесної. Духовна основа козацтва — батьківська православна віра, а також безмежна любов і відданість рідній Україні та братам і сестрам [4].

Такий підхід порушить систему хибних, нав'язаних українцям, цінностей, сенсів, інтересів, цілей та ідеологічних установок, дасть змогу розпочати духовну реабілітацію громадян, яка буде включати:

1) створення дійових духовних мотивацій соціальних дій;

2) відновлення етносоціальних духовних зв'язків;

3) формування установок патріотичного світогляду;

4) відновлення національного соціокультурного типу особистості;

5) відновлення системи життєвих установок;

6) створення системи внутрішнього духовного захисту;

7) включення в активне духовне життя.

Розвиток козацтва дасть змогу сформувати духовно здорове українське суспільство, об'єднавши навколо свідомого активістів усі соціальні групи. При цьому обов'язковим є відновлення спілкування рідною українською мовою для всього населення України, бо відомо, що мова — це особлива звукова система, яка відрізняє одну націю від іншої, формує цілісний соціальний організм, “підключає” останній до інформаційно-енергетичних джерел нації, створює енергетично цілісну систему, захищену від чужорідного впливу. Усім відомі вислови — “батьківське коріння”, “джерела української нації”, “сила народу” та інші — нарешті наповняться своїм енергетичним змістом.

Анатолій ГРИВА,

підполковник, старший викладач кафедри режиму секретності факультету захисту інформації Військового інституту Національного технічного університету України “КПІ”

ІНФОРМАЦІЙНА ЗБРОЯ

Сьогодні відомі три категорії інформаційної зброї: — фізична; — синтаксична; — семантична.

Використання фізичної зброї приводить до повного фізичного знищення компонентів інформаційної системи і відмови від подальшого функціонування. Для цього використовуються, насамперед, традиційні способи — ракети, бомби, диверсії. Визначивши найбільш уразливі вузли, приміром, у телекомунікаційній мережі, по них завдають нищівного удару. Застосування фізичної зброї передбачається під час бойових операцій, тобто під час прямого протистояння, у вигляді спрямування її на відносно прості технічні системи.

Мета використання синтаксичної зброї — вплив на роботу логічних компонентів системи, створення умов чи затримка роботи системи. Передбачається використання комп'ютерних вірусів і програм-закладок. Віруси при цьому змінюють програмні установки, впливають на комплексну систему захисту інформації, уражають деякі компоненти комп'ютерного устаткування. Програма-закладка може бути прихованим елементом основної частини програмного забезпечення, яка активізується дистанційно. Цю категорію зброї, як правило, використовують як у ході бойових операцій, так і під час звичайного інформаційного протистояння для враження інформаційних систем супротивника.

Семантична зброя спрямована на забезпечення втрати довіри до правильності й надійності функціонування інформаційної системи. При цьому основна увага концентрується на зміні управління й руйнуванні інформаційних систем, незалежно від того, чи є система цивільною чи воєнною. Це новий підхід до ведення психологічних операцій і дезінформації. Такий тип зброї відображає “реальні” події у такому вигляді, який відповідає інтересам сторони, що використовує зброю. Основний вплив спрямований не на саму інформаційну систему, а на поведінку її користувачів, їхню здатність приймати відповідні рішення. Будучи своєрідним “вірусом ідей”, ця категорія зброї може змусити людину дивитися на світ чужими очима шляхом створення інформаційного вакууму чи, навпаки, перевантаження за допомогою детально розроблених тез, аргументів, дезінформації, робить її схожою на іншу систему. Головним інструментом тут, звичайно, виступають засоби масової інформації, здобутки масової культури й мистецтва. Семантична зброя спрямована на інформаційні системи соціального простору.

Стратегія і тактика застосування інформаційної зброї носить винятково наступальний характер. Тим самим це дозволяє визначити потенційного агресора. Таким чином, можна допустити, що обсяг інформації, переданий цілеспрямовано від однієї ворогуючої сторони до іншої, є мірою інформаційної агресії.

Сучасний рівень розвитку інформаційної зброї дозволяє в результаті визначених системних дій переносити фронт “холодної війни” (а якщо це необхідно, — і “гарячої”) з міждержавного рівня на внутрішньонаціональний.

До таких дій відносяться: — формування передумов для керованих ззовні екологічних катастроф, інспірування міжнародного напруження, економічних криз, продаж (постачання) застарілих, потенційно шкідливих і “тупикових” технологій, неякісної продукції (у тому числі, засобів комп'ютерної техніки та зв'язку, що здатні викликати управлінський хаос у кризових для країни ситуаціях);

дацію наслідків великої кількості погано усвідомлюваних, але взаємно обумовлюючих один одного “організаційних хвороб”.

Можливості ведення проти України інформаційної війни й застосування інформаційної зброї посилюються в наш час широким використанням зарубіжних інформаційних технологій, технічних засобів і програмного забезпечення, появою нетрадиційних каналів витоку інформації та несанкціонованого доступу до неї, полегшенням умов ведення технічної розвідки, поширенням оперативних можливостей контролю території держави, появи електронного тероризму.

В ході інформаційного

собоїв, що використовуються; технічну розвідку ведуть багатофункціональні розвідувальні космічні системи, наземні центри радіо, радіотехнічної, радіолокаційної розвідки, стратегічні й тактичні літаки-розвідники, морські системи й комплекси технічної розвідки);

— несанкціонованого доступу до інформаційних ресурсів за допомогою програмних і апаратних засобів (закладних пристроїв), які використовуються в імпортних технологіях, системах і засобах, програмному забезпеченні з метою їх знищення або порушення нормального функціонування системи обробки інформації;

— витоку відомостей у

ВЛАДА І ПРОПАГАНДИСТСЬКИЙ ВПЛИВ

У першу чергу, розпочнеться широке втручання в електронні мережі та системи держави. Проти тих органів влади, які залишаються поза впливом, можуть бути застосовані масовані удари з допомогою електронної зброї [3].

Усі інформаційно-психологічні впливи на організаційну систему держави супротивника можна класифікувати за глибиною і швидкістю здійснюваних ними трансформацій, а також за тривалістю їхнього проагуючого впливу.

Зокрема на одному полюсі може знаходитися силовий вплив (у тому числі матеріальна зброя), спря-

озброєність провідних країн світу надає їм можливість посилювати свою політичну, економічну та воєнну перевагу, здійснювати контроль над світовим суспільством і нав'язувати йому свої правила життя.

Після розпаду СРСР на нашу країну, як і на інші незалежні держави, впав потужний інформаційний потік. У засобах масової інформації збільшується частка іноземного капіталу, стала нормою реклама продукції іноземного виробництва, а в прийнятті рішень на національному рівні все більшу роль відіграють радники та політичні діячі з-за кордону. Не вся інформація, що надходить до України, слугує її інтересам. Швидше, навпаки, за рахунок інформаційного впливу, інші країни намагаються розв'язати свої проблеми [3].

Історичний досвід свідчить, що проблема боротьби із супротивником найбільш ефективно вирішується, якщо створені умови для його “самодезорганізації” і “самодезорієнтації”. На практиці це здійснюється як система організаційних (погоджених за метою, місцем і часом розвідувальних, пропагандистських, психологічних, інформаційних та ін.) впливів на супротивника, що змушують його рухатися в бажаному для іншої сторони напрямку. З їх допомогою можна спрямувати політику супротивника в стратегічний тупик, вимогти його економіку неефективними (непосильними) програмами, загальмувати розвиток озброєння, спотворити основи національної культури, створити серед інтелігенції “п'яту колону”, яка пропагує і проводить псевдореформи, і т. п., усяляко підтримуючи її.

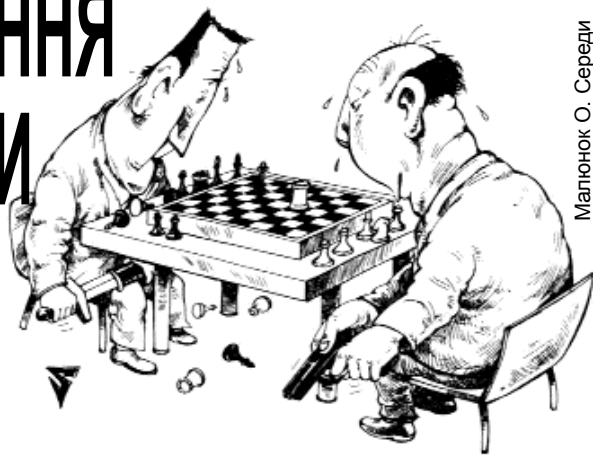
Пророкочаючи через свідомість кожного члена суспільства, тривалий масовані інформаційні і морально-психологічний вплив руйнівного характеру створює реальну загрозу існуванню нації в результаті трансформації її історично сформованої культури, основних світоглядних та ідеологічних установок, тобто зміни внутрішнього організаційного середовища, що визначає життєдіяльність держави і його збройних сил.

Як підсумок такого впливу в державі створюється обстановка внутрішньополітичного хаосу, що веде до зниження її економічної, політичної, військової спроможності й навіть до загибелі, тобто втрати суверенітету. Сьогодні в нашій державі об'єктивно склався дисбаланс організаційної й інформаційної складових у відносинах України з Росією та західними державами, в умовах якого українська сторона, звичайно, займає виправдану позицію, пасивно відповідаючи на медіа-атаки й обвинувачення України в тому, що вона порушує права людини, є “викрадачем газу”, “маріонеткою Заходу”, “корумпованою державою” тощо.

Продовження в наступному числі газети.

● **Анатолій ГРИВА**, підполковник, старший викладач кафедри режиму секретності факультету захисту інформації Військового інституту НТУ України “КПІ”

ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРОТИБОРСТВО — СУЧАСНИЙ ВИД ВЕДЕННЯ НЕОГОЛОШЕНОЇ ВІЙНИ

Малюнок О. Середи

Інформаційна безпека — важлива складова частина національної безпеки держави. У зв'язку із широкою інформатизацією основних сторін життєдіяльності держави й суспільства інформаційна сфера (сукупність інформаційних ресурсів і технологій, інформаційної інфраструктури, систем обробки інформації та регулювання виникаючих при цьому відносин) значною мірою визначає всі інші сфери безпеки держави.

Роль захисту інформації в забезпеченні військової безпеки держави дуже велика. Інформаційні технології та засоби інформатизації знайшли широке застосування в системах управління зброєю, управління військами, в автоматизованих системах і засобах розвідки, виявлення, наведення, радіоелектронної боротьби (РЕБ), телекомунікації і зв'язку і т. д.

Сучасні інформаційні технології створили передумови до виникнення протиборства держав у принципово новому середовищі — інформаційному просторі, до появи концепції “інформаційна війна”, до розробок “інформаційної зброї”, до появи такого поняття, як “інформаційний тероризм”.

Складовими частинами інформаційної війни є інформаційно-психологічна війна, РЕБ, технічна розвідка, кібернетична війна [2].

Інформаційна війна — це комплекс інформаційних операцій, тобто дій, спрямованих на досягнення інформаційної переваги в підтримці національної військової стратегії через вплив на інформацію, а також на інформаційні системи супротивника при одночасному забезпеченні безпеки й захисту власної інформації й інформаційних систем.

Мета інформаційних війн досягається шляхом проведення інформаційних операцій.

— нав'язування нежиттєздатних організаційних форм і структур, що породжують принципово нерозв'язні конфліктні ситуації; — впровадження у свідомість людей моделей, що суперечать національним традиціям, світовідчужанню, що нівелюють історичну пам'ять народу, що викликають духовну порожнечу, моральну та фізичну деградацію.

Отже, деструктивні засоби інформаційного впливу — це все те, що можна використовувати для формування недорозвинутих деструктивних процесів, що у міру свого прояву вимивають ресурси супротивника, змушують його постійно витрачати засоби, необхідні для соціально-економічного росту й розвитку, на лікві-

протиборства об'єктами впливу в оборонному середовищі, яке вимагає забезпечення інформаційної безпеки, є передусім люди, озброєння і військова техніка, які мають характеристики з грифом секретності, системи бойового управління, елементи інформаційних технологій і телекомунікаційних систем, центри командування й управління і т. д.

Щодо проблем забезпечення військової безпеки держави головні загрози у сфері захисту інформації існують у можливості:

— добування відомостей за допомогою технічних засобів розвідки іноземних держав (сьогодні розвідувальна діяльність іноземних держав відрізняється більшим різноманіттям сил і за-

оборонній сфері (недостатнє забезпечення їх надійності, живучості, збереження) при розробці озброєння і військової техніки, автоматизованих систем управління, систем і засобів обробки інформації, їх випробуваннях, експлуатації, а також при доступі іноземних фахівців до автоматизованих систем обробки даних на підприємствах військового виробничого комплексу; в процесі реалізації і виконання договірних узгоджень зі скороченням стратегічних наступальних озброєнь, забороні випробувань ядерної та хімічної зброї і т. д.

Таким чином, об'єктивно існує реальна загроза застосування інформаційної зброї проти компонентів інфраструктури військової безпеки, а також витоку важливої інформації, яку захищають, у оборонній та інформаційних сферах нашої держави.

У будь-якій суверенній державі необхідно ясно уявляти, звідки може виникати загроза інформаційної експансії або агресії. Не слід заспокоюватися тим, що жодна держава не розглядається в якості вірогідного ворога. Необхідно виходити із наявності у відповідних країнах потенціалу для здійснення інформаційної експансії або агресії, а не їхніх намірів чи декларацій.

На сучасному етапі розвитку людства інформаційне протиборство може розпочинатись раптово, без будь-якої підготовки, як це було потрібно у війнах минулого. На відміну від інших видів ведення війни, інформаційне протиборство може розпочатися ще в умовах мирного часу масованим використанням різних сил і засобів.

мований на фізичне знищення системостворюючих елементів організаційного середовища супротивника, а на іншому — значною тривалістю соціального проагуювання, ідеологічний, духовний, пропагандистський вплив.

Духовно-виховні заходи впливу активно використовуються в період становлення особистості, їхній результат відчувається протягом усього життя. Формування системи цінностей, норм та ідеалів, що складають духовно-моральну основу особистості, суспільства й держави, відбувається переважно в рамках “безструктурного керування”. Це означає, що влада в організаційній системі реально переходить до тих, кому належать засоби інформаційно-психологічного впливу.

Стан хитливої динамічної рівноваги, що виникає в результаті такого впливу, характеризується тим, що навіть незначні ситуації, що збурюють, можуть викликати руйнівні еволюційні процеси, оскільки деградація (невмотивоване спрощення), із погляду вузько спрямованого інтересу, більш приваблива, ніж творення (“ламати — не будувати”). Руйнівна тенденція, у випадку неможливості її запобігання, здатна викликати в людей почуття “психологічної інфляції”, пов'язане з бажанням у будь-який спосіб позбутися гнітючого почуття відповідальності за майбутнє, зняти із себе всі моральні заборони, перетворитися в дезорганізовану юрбу, а психічну енергію, що вивільнилася, з “радісним жахом” спрямувати на знищення навколишнього порядку.

Висока інформаційна

П'ять років тому вперше в Україні було відкрите відділення "Літературна творчість" в Інституті філології Київського Національного університету ім. Тараса Шевченка. Хтось зіронізує: "Хіба можна навчити бути письменником?"...

Про особливості спеціальності "Літературна творчість" я дізнавалась у викладачів кафедри теорії літератури й компаративістики, бо саме вона випускає таких спеціалістів. У розмові беруть участь завідувач кафедри професор М. К. Наєнко, а також професор О. Г. Астаф'єв.

Михайло Кузьмович Наєнко: Ідея відкриття цього відділення народилася років сім тому. Разом із тодішнім Головою Спілки письменників України Юрієм Мушкетиком ми десь у 1996-1997 роках побували в ректораті й висловили ідею про відкриття такої спеціальності. Після розпаду Радянського Союзу Літературний інститут ім. М. Горького продовжував запрошувати до себе початкуючих літераторів із України, але СПУ відмовляла йому, бо навряд чи в Росії "вчили" б на українських письменників. Тому я, як тодішній декан філологічного факультету, разом із Юрієм Мушкетиком розуміли, що "Літературна творчість" має бути відкрита в нас як окрема спеціальність.

Цього року ми матимемо перший випуск фахівців відділення "Літературна творчість".

— **А як добираються кадри викладацького складу?**

М. Н.: Спецкурси в нас читали (або продовжують читати) такі

Студент — явище вічне та невичерпне. Фах і покликання, стан тіла й душі, похвала та лайка. "Майбутня еліта" перед великим стрибком у велике майбутнє "відривається", виражається, студіює життя якнайрізноманітніше. Перша школа самовираження — творчість... Творчість стає професією. Про це сьогодні розповідатимуть та розпитуватимуть не хто інший, а самі студенти. Усе це — їхня творчість.

ЧИ МОЖНА НАВЧИТИ БУТИ ПИСЬМЕННИКОМ?

відомі письменники, як Юрій Мушкетик, Василь Фольварочний, Валерій Шевчук, Володимир Яворівський, Оксана Забужко, Раїса Іванченко, Етері Басарія, Роман Іваничук, Віктор Кордун, Ігор Кравченко, Юрій Ярмиш, Олексій Дмитренко, Василь Юхимович (нині вже покійний) та інші. "Телемистецтво" читала Неля Даниленко, "Кінорежисуру" — Тарас Ткаченко, "Літературну періодику" — Віталій Святовець, "Риторичку" — народний артист України Анатолій Паламаренко.

— **Яка подальша доля студентів цього відділення?**

М. Н.: Це залежить од того, що вміє робити випускник. Людина з вищою філологічною освітою може працювати в усіх сферах філології, якщо ж абітурієнт вибрав собі спеціальність "Літературна творчість", то він має займатися насамперед творчістю. Взагалі останні п'ять років наш університет випускає фахівців із так званими вільними дипломами. Є проект про Національний університет, у якому говориться, що 70-80 % випускників держава береється працевлаштувати. Але коли ці проекти будуть втілюватися в життя?..

— **Що б Ви хотіли змінити або доповнити надалі в цьому відділенні?**

М. Н.: В майбутньому, очевидно, ми будемо ділити студентів за жанрами, тобто — на поетів і прозаїків, що дасть змогу активніше працювати з ними в цьому, вужчому, руслі. Драматургів ми, напевне, об'єднаємо з прозаїками. На жаль, зараз мало початківців, які б писали саме п'єси. Можливо, активізує інтерес до жанру драматургії Василь Фольварочний, який почав читати курс драматургічної творчості.

Олександр Григорович Астаф'єв: Хотілося б, щоб викладачі, а й діаспорні письменники, зарубіжні митці, лауреати премій (чому б і не Нобелівської?). Причому це мають бути люди різних естетичних смаків, світоглядів, уподобань, представники різних літературних течій: від реалізму до авангарду. Але тут виникають проблеми з оплатою...

— **Чи матимуть ваші студенти пільги при вступі до Національної спілки письменників України?**

М. Н.: Ні. Перевага надається тому письменнику, який показує

себе справжнім творцем; він може не мати спеціальної освіти, але випускати у світ прекрасні твори.

Уже кілька наших студентів саме з цього відділення стали членами Спілки письменників. Це — Олесь Лященко, Олесь Мамчич, Олександр Стусенко й Олег Здорик, студенти сучасних четвертих-п'ятих курсів. Їх прийнято до СПУ не "за пільгами", а за те, що вже нині виявляють літературний талант.

— **Які у вас побажання для студентів?**

М. Н.: Бажаю їм бути талановитими і йти у велику літературу "семимильними кроками". А також виробляти свій індивідуальний почерк. Ми усвідомлюємо, що "навчити на письменника" фактично неможливо, тому завдання нашого відділення — не стільки навчити писати, скільки огранити талант, дати йому ази творчості минулого (бо в літературі залишаються ті, які мають свій, неповторний голос). І, звичайно, доносити правду, істину про свою епоху, про свій час.

Розмовляла випускниця відділення "Літературна творчість" Інституту філології **Ніна ДУЗІНКЕВИЧ**

Наталка БІДА

Народилася 1981 р. у селі Воскресенка Запорізької області. З 1998 р. навчаюся в Київському Національному університеті імені Тараса Шевченка. Люблю поезію, живопис, події і писати листи додому.

ІДЕЇ НЕНАПИСАНОГО РОМАНУ

*

Ти зникаєш суєту,
П'янкою ходою
Розтинаючи
Хвилі
Килима
Ти витрачаєш купу енергії,
Силкуючись сподобатись
Тиші
Ти вживаєш у їжу
Розум

*

Плинно стікають уста із помад
Плинно не з'являється метода
оригінально вигадувати вірші
Плинно втомлююсь їх не писати
Плинно виводжу вдих із тебе
Не поспішаю

*

Втисни жменю гарячих
вій у
моє промерзле
тіло

І відійди

Я збережу
Тавро
На собі
На дітях
На

*

За рихтуванням
одягу твого
Опилююся
золотом розтертого
єства
й виношую
собор поганський
у
власній плоті
вливаючи
Ти в Я

*

Лист-уришок
цитований
із текстів
власних
пам'ятей
і
необґрунтованих
інтуїтивних
намагань
зрозуміти
логіку
збігу подій

Отче наш,
Ти,
Що єси на небесі...
Най святитси
Імя Твоє,
Най буде
Воля Твоя...
Во віки віків
Амінь.

Церква. Служба Божа. Вогонь загоряється і ... гасне. Все перемишується: день із ніччю.

— Я люблю Тебе Господи! Ти єдиний, — вона вклоняється, цілує ікону і встає з колін. — Ідемо додому.

Вже пізно, — коло дверей знову повертається, хреститься і, виходячи, виносить із собою святість неділі.

Вже й справді пізно. Так завжди закінчує службу отець Василь.

На дворі літо. Ґазди посідали собі на лавочку біля церкви та й мудрують: "Може дасть їм Бог сего літа гарні жнива, а може — гей, гей! — знову уперіщить градом. Як тогорішну пшеницю побило!?"

Баба Катерина прибирає в церкві: задуває та й заносить свічки, розстеляє верети, витирає церковне начиння.

— Вчора їм казала свій не-

Ніна ДУЗІНКЕВИЧ

НЕДІЛЯ, або З НЕДІЛЕЮ ВАС, ЛЮДИ ДОБРІ!

вістці помий вікна, помий вікна! — не помила. Боєси роботи, як вогню. А малий чисто віфолотень. Взяв вчора таку файну бабу (хліб) та й поніс хлопцем аби горівку запивали. То всьо го вчит отої Марійки Штифанишиної Богдан. То єго робота.

Бабу слухав, притакуючи їй, паламар — старий, сивий, із кострюбатим носом і великими страшними бровами дід Павло.

— Як то файно було за нашої молодости. Було рано в церкву файно си зберемо, мама причеше, чисту сорочку дасть. А квіток начепимоси!

Слухай, Павле! — баба так монотонно говорила, що дід, чекаючи коли вже можна буде закрити церкву, задрімав. А тут раптом на тобі — баба щось ще з нього хоче.

— Що хоч?

— Та ти знаєш, що Палагина Оксана привеласи якогосьси з міста.

Дід такої новини не чув:

— Так що?

Баба зовсім не звертала увагу на дідові відповіді, а говорила собі далі:

— Та бігме! Ади вчора була м їм у Федорової Дуньки, тої, знаєш, що коло кладки живе. Вна ми трохи родичков є. Так вна казала, що такий високий, трохи циба-тий, ще й якусь борідку має. Каже, що файний, але я м його не виділа.

— Має гроші? — дід виявився практиком.

— Та відей, бо купив і такі ковтки, що мають по два камінці в кожному, то так си світєт, що ну, — баба від того захоплення аж руками сплеснула. Ні сержок, ні камінців вона не бачила, але її

розказувала Федорова Дунька.

— Кажеш, кульчики купив. Гм? — дід явно був задоволений таким ходом розмови. Він трохи побоювався язикатої баби. Але...

— Слухай, а що твоя внука — ота, Славкова — не ходит до церкви. Я ї якосьту виділа, та в такі красні сукенці, що гей-гей. Гріх тобі сі жаліти, файну внуку маєш, коло сина живеш, син всьо дбає. Та й невістка кажуть, нічо. А то правда, що вна вчора молоко перевернула с пії корови. Гій, гій — я вже скільки років коло корови си знаходила, а такого трафунку ще зі мною не було.

Дід почав вовтузитися на місці. Він зовсім не любив обговорювати людей, особливо членів своєї родини.

Баба була добрим психологом. Помітивши, що її слухач уже нервує, швидко змінила тему:

— Ти си вчора їздив на базар?

— А що?

— Та я ті виділа, як йшов їс на гостинець, та таку торбу на плечах їс тєг.

Дід мовчав.

Баба продовжувала:

— Чи то ти своїй Ганнусі знов ніс до Томачі. Ото доньку маєш. Ніби твоя, а насінне бозна звідки таке. Та то ти і твоя жінка такі чесні, до церкви ходет. А вна? Мій Василь колись сі на неї задивлев, хотів си ї жинити. Не дала. Прости, Павле, що таке говорю. Файна, то файна, та й голос файний має, але не ґаздиня. Ади зразу видно по дівці, яка буде.

Дід устав. Підійшов до ікон, почав молитися. Баба замовкла, бо не можна було, коли чоловік молиться, говорити.

Перехрестився ще раз. Поці-

лував іконку, взяв хліб:

— Ну що, пішли?

— Ой-ой-ой! Як мене мої плечі болет. Вчора м взяла фасоль торішнєх тай хотіла змолотити. Та вже не могу, ой не могу, — Катерина засовувала свої шухляди, де клала гроші, замикала (хоч кожного разу мала сказати, що "не боїтси злодія"), зачиняла комірчину.

Павло чекав уже на дворі. За цей час він встигав набити люльку і випустити перші хмарки диму.

Нарешті з дверей церкви показувалася постать баби Катерини — ще на ходу щось шепочучи, чи жуючи — і вони разом йшли додому.

Жили на одній вулиці. Разом гралися в дитинстві, разом діувалос-парубкувалосся, потім і кумами стали. Одним словом — сусіди.

Дід Павло давно звик до бабиного язика. А вона знала, що не любить дід, коли чіпають його онуку, та ще доньку, яка в місті. Знала, та під'юджувала деколи діда, щоб той понервувався. А дід любив слухати бабині теревені, теревені "польського радіо", як прозвала бабу Катерину на селі молодь.

Отак вони йшли. Дві згорблені постаті в літньому промінні сонця. Грубі руки, нехитрий убір, проста мова — вони знали одне одного з півслова.

Ішли. А надворі був час обіду. Час відпочинку і ... спогадів.

На піску гралися діти. А мені, як у старі добрі часи, хотілося лише сказати:

— З неділею Вас, люди добрі!